ཀ
ཁ
ག

DICTIONARY

"ཏ།"

सर्बय्

(मौलिक खँग्व:मुना)

खँग्व:धुकूमि

"ज:" विक्राशमान स्यस्य:

ग्वाहालिमि

रीना वनिया

दाब:

पूर्णदास मानन्धर व एकाराम सिंह

पिकाक

नेपाल लिपि गुथि

छापां १०००गू]   ने. सं. ११०३   [मू – ५ तका

पिकाकः—
नेपाल लिपि गुथि,
तुंछेँ गल्लि, न्यतं, ये
१३/ ३६१

वां — ख्वँग्वःधुकूम्निया

थाकू :-
समाः प्रिन्टिङ्ग प्रेस, यें

ह्वलपा

नेपाल भाषाया भरायपँगु खँग्वःधुकू पिथनेगु
ह्वलय् मोटर - साइकल दुर्घटना जुयाः मदुम्ह,

हनेबहःम्ह

वैद्य पन्नाप्रसाद जोशीयात

— खँग्वःधुकूमि

न्हचखँ

ने.भा. य् जि गुकथं थ्यन/छु छु यायां वना/सुभाय्‌या कवलय्

नेपाल संवत् १०६६ । थुथाय् जि शान्ति-निकुञ्ज माध्यमिक विद्यालययां ८ गू तगिंया सयेकुमि । न्हू शिक्षाया सयेकुमिया ल्याखं ऐच्छिक पुचलं जीव विज्ञान जि ल्यया । कारण– थुथाय् *Doctor* जुयेगु बिचालं जिके बाय्‌कयाच्वंगु । संयोगवस थ्वहे ताकय् जिमिगु ब्वनेकुथि जीव विज्ञान विषय लिकया: ग्रामीण अर्थशास्त्र बिषय तये हल । डाक्टरतय्‌त दइगु सम्मान व आर्थिक सम्पन्न जुइगु लालचं जीव विज्ञान ल्ययागु खया: नं अतिरिक्त गणित विषय कया: इन्जिनियर जुयेगु बिचालं जिके हा मका:, छाय्‌धा:सा हिसाबय् जि मचांनिसें कमजोर । ग्रामीण अर्थशास्त्र धा:सा ब्वने य:गु हे मखु । थुबलय् जिगु न्ह्य:ने छपु हे जक लँ ल्यन व ख: नेपाल भाषा कया: ब्वनेगु । थुकथं नेपाल भाषा ख्यलय् जि ह्लापां सयोगं थ्यं वल ।

नेपाल भाषा कया: ब्वंसें निसें हे थ्व भाय् प्रति छुं छुं मतिना दया वल । थ्वहे इलय् पासा रोजिन्द्रमान विप्लवी सफूथ्रुकुति छुनाच्वंगु प्रचलित नेपाल लिपि कक्षाय् नेपाल लिपि

ब्वनेत ब्वना यंकल । थुबलय् निसें जि नेपाल भाषाया पौ, सफू न्याना: ब्वनेगु याना । अध्ययनय् दुँदुं हे नेपाल भाषाया नुग: मछिनापुसेच्वंगु ख्वा:पा: खनावं वल । ख्वहे नेपाल भाषाया ख्वखना सलं द: कतिक्क घय्पुया काल ।

उसांनिसें जि नेपाल भाषां चिनाखँ चिनीह्म जुल । थुकथं भाय्या मतिना चिनाखँमि जुयेत ह्:पा: जुल । नेपाल भाषाया थी थी ज्याझ्वलय् जि ब्वति काकां वना । थी थी मुँज्याय् बोगु न्वचुलि नेपाल भाषाया अवस्थायात थुं त्याजिका बिल । विशेष, कवि भाजु दुर्गालालया भाषामें जित: नेपाल भाषा प्रति मतिना थनाब्यूगु जि ल्व:मंके मफु ।

नेपाल लिपि सयेधुंकुगुलि जि ब्वनेकूया नोट तकं नेपाल लिपि यायेगु याना । थ्व भाय् प्रति मतिना दुकुया वं लिसे जि नोट नं नेवा: भासं ह्रीका: यायेगु याना । भाय्या सन्दर्भय् क्लासय् सयेकुमित लिसे नं जवा:सवा: यायेल लिम-स्वया । क्लासय् जि गुबलें खँय् भाय् नमवायेगु याना ह्रसेंलि ला नेपाल भाषाया नांदंह्म साहित्यकार (जिमि ब्वनेकूया स्यनामि) हे तं चाल । "क्लासय् नेवा: भाय् ह्लाये दै मखु" धका: तप्यंक हे धाल । थुबलय् जि थथे लिस: बिया– "थ:गु भासं ब्वने–च्वयेगु अधिकार लाका कायेका च्वनेमा:पि जिग्सं खँय् भाय् ह्लाये हे मखु, अबले तक गुबले तक–जिमित थ:गु भासं ब्वनेगु अधिकार दइ मखु । थुकथं जि ब्वनेकुथिइ मां–भाय्या वक्ता कथं जाल ।

उथाय् नेपाल बाल संगठन, बाल मन्दिरया ग्वसालय् जूगु

बाल चित्रकला प्रतियोगिताय् ह्लाप जूगु ल्याखं सोभियत रूसया आर्टेक धैगु थासय् दँय् दसकं जुइगु बाल सम्मेलनय् नेपा:या छथ्व: मस्त छ्व:गुलिइ जि नं छह्म ख: ।

उगु पुचलय् छह्म पुच:–नाय: नापं याना: जिपिं च्याह्म दु । जातिया ल्याखं ३ ह्म नेवा: व ५ ह्म खँय् । थुपिं लिसे नं जि च्वने मछुत– भाय्या खँय् । भाय्या खं याना: इमि पुचलं जि स्वब्यात । नेवा: निह्म दु, निम्हं भाय्या न्या:हे चेतना मदुपिं, उकिं इमिसं नं द हे द्का: भा.पीगु यात ।

आर्टेकय् थ्यना: छुं दिं लिपा रेडियो मस्कोया प्रतिनिधि वया: जिमिके अन्तरवार्ता का:वल । थ्व अन्तरवार्ता उह्म प्रतिनिधि अंग्रेज भाषां न्यंगु न्ह्यस:या लिस: न्ह्यागु भासं ब्यूसां ज्यूगुलिं जि नेपाल भाषां बिया । थ्व खं याना: खँय्त जि लिसे जिक्व हे तंचाल । द: साम्प्रदायिक धाल । थुबले जिगु नुग: सापहे स्वल । खँय्तसें साम्प्रदायिक धया: मखु कि नेपाल भाषाया अवस्था खना: ।

सकलें नाप ब्याग: जूगु व अनया अंग्रेज भाय् तक हे मथूपिं लिसे च्वने मा:बले जि थ:त रविन्सन् क्रुसो लिसे तुलना यायेमाल । क्रुसो भाय् दया:नं सुं मनू मदुगु द्वीपय् च्वना: ह्लाये मखंह्म अले जि ह्लाइपिं दया: नं थ:गु भाय्यात या:गु व्यवहारया विद्रोहं ह्लाये मखंका च्वने मा:ह्म । विश्वया दकलें–सकले च्वन्ह्या:गु देय्या ऋवलय् ला: धा:गु देसय् नं द: घौ पनख हे च्वने मयल । ज्यूसा उवरिइ हे ब्वयावया: थ:गु भाय् लुदंक ह्लाये मास्तिवल । अन च्वना ज:छि न्ह्याबलें

गुबले नेपा: थ्यनी, लुदंक जिगु भाय् ह्लाये खंनि धँगु बिचालं लित्त् लित ।

रूसं लिथ्यँसेंलि जिगु भाय् प्रतिया मतिनाय् छगू न्हूगु आयाम हे च्वंवल । भावनाय् यग.या च्वंगु मतिना ज्याय् हिल । ह्निग: भाय्‌या वक्ता सा आ: भाय्‌या कार्यकर्ता जुल ।

ने. सं. ११०० दँ क्यनीगुया लसताय् "क्वी क्वी थ्व:" कालिमाति पाखें न्यायेकुगु साहित्य मुँज्याय् केदारप्रसाद श्रेष्ठ (केदार सितु) यात ह्यसिल । जिपि निह्म जाना: छगू पौ नेपाल लिपि पिथनेगु खँ जुल । जिमि फुकी दाजु छह्मसें दामं ग्वाहालि बीगु बचं बिल । अले जिपि निह्म थी थी च्वमि पिन्थाय् वना: च्वसु मुंजुया । थ्वहे ऊवलय् बाखंमि मय्‌जु मंगलदेवी सुचिता श्रेष्ठ व बाखंमि भाजु अष्टमुनि गुभा:जु ह्यसिल ।

वया छुं दि लिपा पासा केदारप्रसाद, रोजिन्द्र, राजा वज्राचार्य कृष्ण गोपाल अले जि च्वना: छगू मुँज्या जिथाय् छेँय् जुल । उगु हे मुँज्यां द: संपादक ल्यल । उगु पुचल मे. सं. ११०० थिला थ्व ४ खुन्हु प. निष्ठानन्द वज्राचार्यया बुंदिया लसताय् 'पौभा:' नामं नेपाल लिपिया लसता पौ (लिपा स्वला पौ) पिथना ।

थुलि लुमदन । हाकनं मेगु छपला: कथं प्रचलित नेपाल लिपि कक्षा चायेकेगु बिचा: दन । बाखंमि मय्‌जु मंगल देवी, सुचिता व श्रेष्ठ अष्टमुनी गुभा:जु पिनि ग्वाहालि ने. सं. ११०० प्वहेंला पाखे छवबलं निगू नेपाल लिपि कक्षा छुना । छगू सुथय्

व मेगु वहनिइ । सुथया कक्षा श्री कृष्ण मन्दिर ब्वनेकू न्ह्यःखाय् व बह्नि्रसिया विप्लवी मफूधुकू ह्लायक त्वालय् जुल । सुथय् ब्वंकीह्म जि अले बहनिइ पासा केदार ।

ह्लापांगु लिपि कक्षाय् हे जिमिसं नेपाल लिपिया लिसें स:स:थे भाय्लचं नं स्यनेगु याना । अथे हे नेपाल भाषाया ह्लनावं वनाच्वंगु (कोसं प्रचलनय् महयावं वनाच्वनागु) खंग्व: नं ल्ह्ययेकेगु याना, नापं नेपाल भाषायात जुयाच्वगु अन्याय नं सयेकुमितय्त कनेगु यानायंका । थुकथं जिमिस नेपाल लिपि कक्षायात छगू न्हूगु हे बानाय् ज्याना । मेकथ धायेगु जूसा जिमिस नेपाल लिपि कक्षायात नेपाल भाषा आन्दोलनया कुथि दयेका ।

जिमिगु थ्व कुत:यात ब्वापुका: पह: धका: छखलकं धायेगु यातं नं जिमिसं थ:गु पह: महिला, अले हिले नं मखु ।

भाय्या मतिनां कुमि यंह्म जित: थुलिं नं लुदंके मफुत । जि हाकनं न्हूगु ग्वसा: ग्वया । उगु ग्वसा: कथं छगू खल: स्वनेगु ज्या जुल । कवि दुर्गालाल व पद्मरत्नपिं लिसे स:ल: ब्याका: नेपाल लिपि कुथि नामं छगू खल: स्वनगु ज्या नं जुल ।

थुलि जिगु जोश क्वमला: । जि हाकनं नेपाल लिपि 'सगं' नामं वा:पौ छगू संपादन याना । तर पासापिनि ग्वाहालिया ह्मति उगु पौयात स्वलां अप्व: म्वाके मफुत ।

थुखे नेपाल लिपिया स्वक्व:गु कक्षां निसें पासापिनि ग्वाहालि मन्त । अयनं कक्षा मद्यू । याक:चां हे सुथय् बहनिइ

निगुलि कक्षा संचालन याना । कक्षायात न्यंका यंकेगु कुतःजयू ह्लापां प्याफः, दल्ल्व, इतुंबह्राः इत्यादि थास थासय् संचालन यायां वना ।

थुथाय् रुवपया विद्यार्थी निकेतन मा. वि. या ग्वसालय् २४ क्व:गु अन्तर माध्यमिक विद्यालय नेपाल भाषा साहित्य सम्मेलन जुल । जि वहे सम्मेलनया दबुलि नेपाल भाषां स्कूल स्तर पौ पिथनेगु खँ च्वयेका । थ्वयां लिपा थौ थौ माध्यमिक विद्यालयया न्ह्यलुवा:त मुका: अन्तर माध्यमिक विद्यालय नेपाल भाषा पाला स्वना । उगुहे पालां नेपा:या इतिहासय् दकलय् ह्लापां माध्यमिक विद्यालय नेपाल भाषां दँ पौ 'बुलुमि' पिथनेगु ज्या जुल ।

ने स. ११०१ बालाच:ह्रय् खन्हु जिमि बौ मत्यवं मन्त । याक: काय् जूगुलिं जि हे छेँया फुक्क ज्या याये माल । थुथाय् छ्वल छेँया कुथ्यागु ब्वह्लय् ला:गुलिं इतिमिति कन सा मेखे किपा च्वज्यां तापाना बने मा:गुलिं नुग: तिक्क मिंका बिल । थुथाय् जि बिचा: याना कि– भाषाया ख्य: त्व ता: बिस्यु वने धका:, किपा च्वया: ह्लापा थें दां व नां कमे याये धका: । तर जिगु विवेक थथे यांके मबिल । "किपा जि मच्व सा मेमेपिसं च्वइ तर जिगु भाय्यात म्वाका तइपिं ससास्य् जिपिं हे छुखल: (नेवा:त) जक दु, उकिं जि भाय्या थजागु दयनीय अवस्थाय् थ्वयात त्व ता वने धा:सा जि थें अवसरवादी मेपिं सुदै" धैगु बिचालं त्याकल ।

थ्वयां लिपा ने. सं. ११०१ कछलां छगू नेपाल लिपि कक्षा

इतुं ग्रहालय् जुल । थुगु कक्षाय् बाखंमि मय्जु रीना बनिया ब्वं व्हाल । गुह्मसिया ग्वाहालिं थ्व खँग्व: धुकूचाय् नेपाल भाषा खँग्व:या अर्थ अंग्रेजं नं च्वं वल ।

ने. सं. ११०० दँया दुने नेपाल लिपि सयेका: क्ववाले ज्याय् तालाये धूकूपिं सयेकुमितय्‌त ११०१ दँय् दसिपौ ह्लनगु ज्या जुल । थ्वयां छुं दिं लिपा ने. सं. ११०१ बछला गा: १० खुन्हु नेपाल लिपि गुथिया वैधानिक रूप गठन जुल । थुबलय्या ल्यज्यां जित: नाय: कथं ल्यल ।

नेपाल लिपि कक्षा छुसें निसें हे खँग्व: मुनेगु ज्या यायां थौं व्हण्डै स्वदँ लिपा तिनि थ्व खँग्व: धुकूचा सफू जुया: पिदना च्वन ।

हने बह:ह्म काशीनाथजुं स्यनाच्वंगु खँग्व: भिंकेगुया लिसें खँग्व:धुकूया परिभाषां दुने लाकेत मा:गु तक साहुति बियाद्यूगु दु ।

अथेहे सुभाय्‌या व्हबलय् पासा पूर्णदासयात नं लुमं, गुह्मसें काशीनाथजुयाथाय् यंकेन्ह्य: अंग्रेज खँग्व: भिंका बिया द्यूगु दु ।

दकलय् लिपा थ्व खँग्व:धुकूचा थाकुथिइ यंकेन्ह्य: क्वथीक स्वया: गनं–गिनं स्यना च्वंगु भिंकादीह्म भाजु अमृतरत्नयात नं सुभाय्, लिसें भाजु भरत सायमि गुह्मरयां थी थी कथं ग्वाहालि याना द्यूगु दु– सुभाय् । थ्व सफू पिथनेत ह्लापं ह्लया: ग्वाहालि याना द्यूपि व ह्लापं बियाद्यूपित नं सुभाय् ।

'ज:'

११०२ अनला थ्व ५

मंखना

झीगु भाय् तःमि, तर झी चीमि । थःगु भासय् यक्व खँग्वः दयाः नं झीसं मेगु भासं खँग्वः त्याय् काः जुया । झीगु खँग्वः च्वयेगु चलन मदयाः अथें त्वःमना वन । झीगु व हे अमूल्य धुकू उलाः क्यनाबीगु कुतः खः थ्व सफू । थुकि झीत नेपाल भाषाया खँग्वः छ्यलेत ह्याः बी थें ताया । ख जा भाजु पन्नाप्रसाद जोशीया खँग्वःधुकू सफू नं दुगु खः । व छगू कथं स्वये आपुलु हे जुल । वय्कःया मेगु बृहत् नेपाल भाषा शब्द कोष नं पिथने मफया च्वन । थज्याःगु इलय् भाजु 'जः' त्रिकासं थ्व चीधंगु खँग्वःधुकू मुना दिल । नापं थम्हं खँग्वः ज्यानाः थुकिइ दुथ्याका दिल । थ्व छगू साप हे च्वछायेबःगु कुतः खः ।

गुगुं नं भासय् इलं म्वः कथं न्हून्हूगु खँग्वः दयेका मयंकं व भाय् तःमि जुइ फइमखु । अथे मयासे गा नं मगाः । ई लिसे संसारय् न्हून्हू आविष्कार जुइ । खँग्वःया नं न्हून्हूगु अर्थ लुयावइ । ईनाप पलाः च्वये-केत न्हून्हूगु खँग्वः ज्याना यंकेमाः । तर थुकथं ज्याःगु खँग्वः झीगु भाय्या स्वभाव रूप, भाषा विज्ञान कथं पाय्छि जू मजू बिचाः यायेमाः ।

नेपाल भाषाय् खँग्वः धुकू ह्य । भाषा विज्ञानया वैज्ञानिक, विश्ले-षणात्मक सफू ला साप हे ह्य । भाजु सुगतदास व कृष्णप्रकासपिनिगु खँग्वः धुकू नं दु । वय्कःपिसं वर्ग कथं खँग्वः मिले याना दिल । थ्व सफुतिइ आखः छसिकथं ह्वःछुना तःगु दु । उकि वय्कःपिनिगु सफुतिइ मलाःगु खँग्वः नं थुकिइ यक्व लाःगु दु ।

ख जा झीगु खँग्वः धुकू थुलि जक मखु । जि स्वये थ्व च्वमियागु ह्लापांगु पलाः जक खः । थ्व कुतः थन हे दी मखु । थ्व स्वयाः नं तःतः-धंगु खँग्वः धुकू वय्कलं पिकया दी धयागु विश्वास कया, भिंतुना ।

— अमृतरत्न तुलाधर
११०२ अनला गा ३
ह्लाय्कं त्वाः, येँ

थ:गु खँग्व:बारे छुं खँ*

१. न्ह्यागुं भाषाय् थ:गु खँग्व:-धुकू दइ । थ:गु पह: दुगु खँग्वलं व भाषाया ह्वाय् तयाच्वनी । छुं नं भाषाय् थीथी भाय्‌या खँग्व: दुहाँ वयाच्वनी, उकियात व भासं थ:गु पहलय् भ्यले पुंकल धा:सा व न्ह्याब्लें व भाषाया सर्बय् जुयावनी । थ्व कारणं भाषाय् थ:गु पह: दय्‌मा.गु अले उकियात म्वाकातय्‌मा: ।

भाषाय् न्हूगु खँग्व: दय्‌के जिउमजिउ धैगुबारे मनूतय् थीथी बिचा: दइ । मेपिनिगु खँग्व: आपा: कया: उकि थ:त नुंके मज्यू । थौं ज्ञान, विज्ञान, बिचा: आपालं ख्यलय् आपा: हे न्हून्हूगु खँग्व: दया वयाच्वंगु दु, उकियात गुकथं नाला काय्‌गु ख:, थ्व छगू त:धंगु समस्या पिहाँ वयाच्वंगु दु । खँग्व:यात फयांफक्व थ:गु पहलं दुकाय्‌गु बांला:, थ:गु भाय्‌या चह:पह:कथं ल्व:सा ज्व: खँग्व: दय्‌कुसां ज्यू । खँग्व: दय्‌के धका: मेशिनं थें दय्‌के नं मज्यू, मदय्‌के धका: कत:पिनिगु ल्ह्य जक ल्ह्यय् नं मज्यू ।

२. भाषाय् थ:गु पहलं खँग्व: दय्‌केज्या न्ह्याबलें जुयावं च्वनी ।

---

* थ्व च्वसु काशीनाथजुया भाय्‌लचं कथं न्ह्यब्वयागु जुल ।
— खँग्व:धुकूमि

ने. सं. ५०६ या 'अमरकोश'य् माणिक्यं दय्कुगु खँग्व:या दसु काय्–

योद्धा = ल्वामी (ल्वामि, ल्वाइह्म)

भारवाह = कूभी (कुमि, भल्या)

वैतनिक = ज्यामी (ज्यामि, जागिरदार)

कर्मकार = ज्यामी (ज्यामि, क:मि)

मे चिनीपिसं नं थथे मा:कथं खँग्व: दय्कू । गथे–

दोह्र गसा, भूत पासा, दबुदबु थासा

मदु पुसा, गजि नसा, कमन्दलु जोसा

(पुलांगु मे मुना, ने. सं. ११०१, पौ ३७)

थन 'गसा' वाहन, 'पुसा' वस:, 'जोसा' आयुध, आदि ख: ।

३. थौं कन्हय्या नेपालभाषाय् आपालं खँग्व: दय्के ज्यूगु स्वयी थ:गु पह: दु । गथे–

(क) **'आ' क्रिया रूप–ध्वनि** — नेपाल भाषाय् क्रियाया मू रूप–ध्वनि प्यंग: जक दु । (अ, आ, इ / ई, य् / ए) थ्व नं आत्म–(*Conjunct*) व पर–(*Disjunct*) रूप–ध्वनि (ह्राखँ–स:) कथं ब्वथलेबले निथीजक खने दु ।) थुकी नं 'आ' जक नेपाल भाषाया क्रिया पाखें नाम, विशेषण दय्के ज्यूगु उत्पादक ह्राखँ–स: ख: । थ्व आत्म-भूत (*Past Conjunct*) रूप–ध्वनि मखु । थ्व नाम विशेषण दय्कुसा क्रिया रूप–ध्वनि (*Nominal Vesbal morphophoneme*) ख: । थुकि आपालं खँग्व: दय्के ज्यू । गथे–

छुना — शुभारम्भ

चकना — विस्तार, उद्धारता

मुना — सङ्ग्रह, सङ्कलन

च्वया — लिखित, लेख्य

क्वया — प्रदर्शित, आदि ।

(ख) तँसा ह्वाखँ (सर्ग रूप)— नेपालभाषाय् तँसा ह्वाखँ स्वाना: खँग्व: दय्कातःगु दु, थुकिया वः कया: आपालं खँग्व: दय्के नं ज्यू । गथे:-

न्ह्य — लि	थ — क्व	त: — ची
दु — पि	च्व — क्व	

थ्व फुक्क न्ह्यतँसाकथं छ्यले या:, तर मालधा:सा थुकियात लितँसा कथं नं छ्यलेफु । तँसापाखें नेपालभाषाय् दय्कातःगु छुं खँग्व: थथे ख:-

न्ह्य — न्ह्यथ, न्ह्यथु, न्ह्यखँ, न्ह्यलुआ, आदि

लि — लिथु, लिखँ, लिआं, लिज्या, आदि

दु — दुने, दुब्वसा, दुघा:, दुखा, आदि

पि — पिने, पिब्वसा, पिघा:, पिखा, आदि

थ — थ:ने, थथ्या, थपु, थजि, आदि

क्व — क्व:ने, क्वथ्या, क्वपु, क्वजि, आदि

च्व — च्वतँ, च्वछाय्, च्वजा, च्वन्ह्या, आदि

क्व — क्वतँ, क्वछाय्, क्वजा, क्वन्ह्या, आदि

त: — त:मि, त:मुँज्या, त:खँ, त:ज्या, आदि

ची — चीमि, चीमुँज्या, चीखँ, चीज्या, आदि

(ग) व्यूत्पादन रूप (दया खँह्वा)— नेपालभाषाय् दक्वसिबय्

अप्पो खँग्वः थुगु पहलं दयूके ज्यू । थुकी धातुइ (क्रिया–हाग्वलय्) वा प्रादिपदिकय् (नाम – हाग्वलय्) छुं व्युत्पादन सर्ग (दय्के ज्यूगु तँसा) स्वाना: खँग्व: दय्के ज्या जुइ । आपा: खँग्व: दय्के ज्यूगु व्युत्पादन सर्गया छुं दसु थथे ख:–

खँ — च्वखँ, ह्लिखँ, ता:खँ, न्वाखँ, आदि

मि — च्वमि, ब्वँमि, भ्वंमि, दोलखामि, आदि

सा — नसा, ब्वसा, फ्वँसा, हासा, आदि

ज्या — सिनाज्या, लाज्या, खुँज्या, ब्वँज्या, आदि

ग: — साग:, फाग:, सलग:, खाग:, आदि

गुलु — खँगुलु, अय्ला:गुलु, ज्यागुलु, किपागुलु, आदि

थुकथं थ:गु स्वभावकथं खँग्व: दय्कल धा:सा भाषाय् व अर्थे हे न्ह्यनावनी । अज्यागु खँग्व: न्हूगु दय्कुथें मत्वँसे ह्लापानिसें हे दुगु थें नं च्वनी । अज्यागु खँग्व: थ:थवय् ध्वाथुइगु नं जुइ, नालाकाइपित व छुं कु कुबिइ थें नं च्वनीमखु ।

४. चीन भाषाय् सच्छि–निस: हा खँग्व: (*Radicals*) या ब: कया: सलंस: खँग्व: दय्कात:गु दु, अले अथे हे न्हूगु खँग्व: दय्के नं ज्यू । थ्व स्वभाव नेपालभाषाय् नं मदुगु मखु । गथे–

च्वमि हामा

नसा छेँखँ

थन च्व, मि, हा, मा, न, सा, छेँ, खँ प्यंग: खँग्व:या च्याग: हाखँग्व: दु, थुकि नेपालभाषाय् सलंस: खँग्व: दय्कात:गु दु, गथे:–

च्व — च्वमि, च्वसा, च्वज्या, च्वखँ, आदि

मि — त:मि, ब्वँमि, कँमि, लमि, आदि

हा — हामा, हाखँ, आदि

मा — सिमा, स्वांमा, आदि

न — नसा, नगुलु, नसु, आदि

सा — त्वँसा, पुंसा, हासा, पासा, आदि

छें — झोछें, कुंछें, ख्वपछें, इखाछें, आदि

खँ — खँगुलु, खँसुवा:, न्ह्यखँ, लिखँ, आदि

थुकथं निग: वा निगलं अप्पो हाखँग्व: वा खँग्व: स्वाना: मेगु खँग्व: दय्केगु नेपालभाषाया सामान्य स्वभाव ख: ।

५. नेपालभाषाय् नेपाली व संस्कृतय् थें खँग्व: नाप लिकाय् मजीक स्वाइगु विशेषण प्रत्यय मदु, उकिया ज्या नेपालभाषाय् तँ-जि (*Classifier*) हाखँग्व: वा लिकाय् ज्यूगु छुं विशेषण प्रत्यय वा नाम-नाम खँग्व: जक स्वाना: काइ । उकिं नेपालभाषाकथं क्वय्बिया कथं खँग्व: दय्कुसा गा:-

(१) 'च्वमि' धा:सा गा:, च्व:मि धाय् म्वा: ।

(२) 'थिलाथ्व' धा:सा गा:, थिलाथ्व: धाय् म्वा: ।

(३) 'भारोप' भाय् धा:सा गा:, भारोपिय धाय् म्वा: ।

(४) 'मैथिल' भाय् धा:सा गा:, मैथिली धाय् म्वा: ।

(५) 'ख्वपभाय्' धा:सा गा:, ख्वपय्भाय् धाय् म्वा: ।

(६) 'चीनभाय्' धा:सा गा:, चीनियाभाय् धाय् म्वा: ।

आदि, आदि ।

च्वमि (च्व+मि) निगः ह्राखँग्वः स्वानाः दःवःगु खँग्वः खः, च्वःमि (च्व+ः+मि) स ह्लापाया नाम प्रत्यय (क) या पलिसा ":" चि दु, व मदुसां ज्यू । अथे हे 'थिलाथ्वः'या 'थ्वः' खँग्वलय् ':' ह्लापाया नाम-प्रत्यय (क, थ्वक) अथवा विशेषण-प्रत्यय (व, थ्वव) या पलिसा खः । व मतःसां थ्व, गा थःतुं हे ह्राखँग्वः खः । खँपुइ छ्यलेबले भालधाःसा 'व' वा 'क'- प्रत्यय धायफु । भारोपीयया इय, मैथिली-या ई, चीनिया-या इया संस्कृत व नेपालीया विशेषणया प्रत्ययः ख, नेपालभाषाय् व मदुसां ज्यू, व नापं काल धाःसा विशेषण प्रत्यय नापं दुहाँ वःगु तत्सम खँग्वः जुइ । फयां फक्व अज्यागु प्रत्ययनापं खँग्वः दुकाय् मज्यू । ज्यामछि थाय् धाःसा काय् मालेयः । गथेः- नेपाली (खय्भाय्), भोजपुरी, हिन्दी, आदि । निगः खँग्वः स्वाय्वं विशेषणया नं ज्या याइगुलि 'ख्यपय्भाय्' धाय्गु पलिसा 'य्' (विशेषण प्रत्यय, मूलतः सम्बन्ध-प्रत्यय) मतसे 'ख्वपभाय्' धाय्वं गाः ।

६. नेपालभाषाया क्रिया खँग्वः छ्यले पलेसा थौंकह्लय् खँल्हा-बल्हाय् खय्भाषाया क्रियायात स्वानाः क्रियाकथं छ्यलेगु चलन वयाच्वंगु दु । नेपाल भाषाया थःगु क्रिया व्यवहारय् छ्यःगु क्यनाः धुकू दय्काः छेँखापतिं न्यंके फःसा खय्भाय्या छ्यला क्वकाय्फु ।

नेपालभाषाकथं थःगु खँग्वः दय्कुगुली थौंकह्लय् थःगु मखुगु खँपुया पहः नं पिहाँ वयाच्वंगु दु । गथेः-

(१) झीसं नेपाल भाषाया थपु याय्माः ।

(२) वया बिचाः चकना मजू ।

(३) इमिगु न्ह्यज्या च्वछाय्बहः जू, आदि ।

थज्यागु खँपु थःत ह्नानं कतः याना बिइ । थःगु खँग्वः थपु, थकना, न्ह्यज्या ला दत तर उकिं कतः खँपु पहः ह्ल, उकिं थुकियात थः याय्त थवय् बियाकथं खँपु छ्यलेमाःगु खँय् नं झीगु मन क्वसाय्माः ।

(१) झीसं नेपालभाषायात थपुइकेमाः ।

(२) क्या बिचाः चमकं ।

(३) इपि न्ह्यज्याःगु च्वछाय्बहः जू, आदि ।

७. थौंकन्हय्या नेपाल भाषाया स्वापू पुलांगु नेपालभाषानाप ला व लुसि थें सम्बन्ध दु । खँपुइ छ्यलेबले झी कारक–प्रत्यय तिर्यक् रूप (पूर्वरूप)य् तय्गु चलन दु । मछ्यःगु व लिपि दयाः छुं खँग्वलं मखुगु रूप कयाच्वंगु नं दु । थ्व फुक कारणं नेपालभाषाय् पुलांगु रूप नापं दुगु खँग्वः धुकू याकनं हे मालाच्वंगु दु । उखे पाखे पलाः न्ह्याके हे मानि । पुलांगु रूप मसियाः अप्पो द्वनीगु छुं खँग्वः थथे खः –

कन्हस — कन्हय् (कन्हे मखु)
च्वलस — च्वलय् (च्वले मखु)
फसि — फै (फैच मखु)
कछि — कै (कैच मखु)
सलि — सौ (सौ जक मखु)
बलि — बौ (बौ जक मखु) आदि ।

नेपालभाषाय् याय्, ज्याय् क्रिया नाप वइगु छुं नाम–क्रिया

चीहाः जुयाः ह्मसीके मफुकथं रूप हिलाच्वंगु दु । नेपालभाषाया परम्परायात भचा बिचाः याय्‌वं व ध्वायुइ । गथे–

न्ह्य ज्याय् – न्ह्याय् (अ:खः लिज्याय्)

पाल याय् – पाल्याय् (पाः ल्याय् मखु)

पूजा याय् – पुज्याय् (पु ज्याय् मखु) आदि ।

भाजु 'जः' विकाशमानं धाःगु छुं 'सर्बय्' थन ब्वय् ह:गु दु । थ्व थ:गु खँग्वः न्ह्यब्वय्‌त आय् बुयाच्वनापिं धाःगु मंतुना खः, थ्व थ:गु खँग्वलं चाय्‌काः थः भाय् न्ववाय्‌गु लँपुइ ह्लापांगु पलाः खः । थुकी द्वं–बिद्वं, मगाः–मचाःया खँ मदुगु मखु, तर थ:गु धैगु म्वाकेगु व दय्‌केगु थ्व कुतः धात्थें च्वछाय्‌बहः जू । आपाः छु धाय् भाजु 'जः' विकाशमानया थ्व खँग्वः मुनाया 'जलं' धाःके दुबिनाच्वंगु कतःसु बिसिके छ्‌वय् फय्‌मा !

— काशीनाथ तमोट
ने. सं. ११०२ अनला थ्व १४
भीमसेनगोला, बानेश्वर

नेपाल भाषा भाय्लचंया मूल्व

स्वभाव

थःथःगु भाय्‌या भाय्‌लचं सकसितं अःपुइगु स्वाभाविक खः। उकिसनं नेपाल भाषाया भाय्‌लचं म्ह नियमं चा गुलि झं हे अःपु।

मेमेगु भाय् ह्लाये बलय् छता, च्वये बलय् मेता, अर्थात म्हुतुं ह्रस्व पिहां वःसां दीर्घ च्वयेयः अले दीर्घ म्हुतु पिज्वःसां ह्रस्व च्वःसां जोयः। तर नेपाल भाषाया भाय्‌लचं थथे मखु। म्हुतुं पिज्वःथे च्वयेवं गाः। ह्रस्व म्हुतुं पिज्वःगु खःसा ह्रस्व तुं च्वयेगु अथेहे दीर्घ म्हुतुं पिज्वःसा दीर्घ हे च्वयेगु। उकि छक्वलं धायेगु खःसा नेपाल भाषा थथे ह्लायेगु खः अथेहे च्वयेगु।

नेपाल भाषाय् छ्य्‌लेत्याःगु आखः

नेपाल भाषाया थःगु हे आखः दयाः नं थीथी हुनि झीसं थःगु आखः मछ्यसे देवनागरी आखः छ्यला च्वना। देवनागरी आखलय् झीगु भासय् छ्यले हे म्वाःगु यक्व आखः दु, उगु आखः म्हसीके, गुकियानाः झीत शुद्ध च्वयेत ग्वाहालि जुइ।

म्वा-आखलय्:-

अ आ इ ई उ ऊ (ऋ ॠ ऌ ॡ ए ऐ ओ औ) अं अः

व्या-आखलय्:-

क ख ग घ ङ, च छ ज झ (ञ, ट ठ ड ढ ण.) त थ द ध न, प फ ब भ म, य र ल व (श ष) स ह (क्ष त्र ज्ञ)

म्व:-आखलय्:-

क का कि की कु कू (कृ कॄ) के कै (को) कौ कं क:

च्वय् न्ह्यव्वयागु आखलय् क्वथा दुने च्वंगु फुक्क आखः हे नेपाल भाषाय् छ्यले म्वाः। तर थुगु तत्सम खँग्वः झीगु भाषय् वया च्वंसा गथे वःगु खः अथेंहे च्वयेगुयाः।

बाथे:- एकान्त, ऐश्वर्य, ओजस्वी, औल, गुण, ठग, शहर, विष, क्षेत्री, ज्ञान, कृष्ण इत्यादि।

थथे गथे खः अथे हे (तत्सम) वयाच्वंगु खँग्वः बाहेक गनं-तक झीगु खँग्वः (तद्भव न यानाः) दु, च्वय् क्वथा दुने लाःगु छुं आखः हे छ्यलेम्वाः।

चि

नेपाल भाषा शुद्ध च्वयेत थुकिइ छ्यलेमाःगु छुं चिया स्वभाव बांलाक हे म्हसीके फयेमाः, छाय् धाःसां छगू हे चि देवनागरी छता स्वभाव (पहः) सा झीगु भासय् मेता स्वभाव जुया च्वंगु दु।

"' मिलाकृति:-

"' थ्व चियात मिलाकृति धाइ। थ्व ह्रस्व चि खः।

थ्व चि न्ववाये बलय् गन गन ह्लासं चिहाकः थ्वगु आखः

पिज्वइ अन अन हे च्वं वइ।

चाश्वे:– लँ (वाटो) / खँ (कुरा) / बँ (भुँइ / ताँ (पूल) / लुँ (सुन) / बुँ (खेत) / सिँ (दाउरा) / केँ (दाल) / छेँ (घर)।

थ्यासुङ्ः– ङासँ (आउनूस) / दिसँ (बस्नुस) / नँ (खाउ) / च्वँ (बस) / कँ (भन) / सँ (चल) / न्यँ (सुन)।

च्वय्च्वंगु फुक्क खँग्वलय् न्ववाये बलय् ह्लासं चिहाकः थ्वइगुलिं हे मिलाफुति च्वं वःगु खः।

तर थ्व दीर्घ ईकार (ी), दीर्घ ऊकार (ू), ऐकार (ै) व औकारय् (ौ) गुबलें च्वनीमखु।

'ः' सिह्लःफुलिः– "ः" थ्व चियात सिह्लःफुति धाइ। थ्व दीर्घ चि खः।

न्ववाये बलय् ह्लासं ताःहाकः थ्वइगु आखलय् थ्व चि च्वं वइ।

चाश्वे:– कं (काँढा), पं (बाँस), लं (लुगा), गां (गाउँ), नां (नाम), मां (आमा), स्वां (फूल), नकिं (किला), हिं (हिङ), तुं (इनार), पुं (चित्रकार), केहें (बहिनी)।

थथे ह्लासं ताताःहाकः थ्वइगु न्ह्यागु खँग्वलय् नं सिह्लः-फुति च्वंवेगु खयाः नं दीर्घ ईकार (ी) व दीर्घ ऊकारय् (ू) धाःसा गुबलें च्वनीमखु।

':' लिफुलिः– थ्व चियात लिफुति धाइ। थ्व नं दीर्घ चि खः।

न्ववाये बलय् गन गन बः बी माः अन अन थ्व लिफुति च्वं वइ।

चाश्वे:– लः (पानी), सः (आवाज), हः (पात), गाः (खाल्डो)

घा: (घाउ), खा: (सिसा) ।

थ्व अकारान्त व आकारान्त (ा)य् जक च्वनी ।

'य्' (यवाग: / तुति त्वा:ह्लानाय):– 'य्' थ्व चियात बाग:य अर्थात 'तुति त्वा:ह्लानाय' धाइ ।

थ्व चि नं दीर्घ हे खः । थ्व चिया उच्चारण बाग: 'य' जक यायेगुलिं थ्वयात बाग:य धा:गु खः। थ्वयात उच्चारण थथे यायेमा:–

काय् (छोरा), भाय् (भाषा), हँय् (हाँस), वँय् (बहुलाहा), देय् (देश), खेँय् (फुल) ।

थ्व अकारान्तय्, आकारान्तय् (ा), एकारान्तय् (े)जक च्वनी ।

तर यासुइ (*Verb*) धा:सा बाग:य जक उच्चारण जूसां 'ये' तयेमा: ।

धाथे:– नये (खानु), दाये (पिट्नु), ल्वाये (झगडा गर्नु), बाये (फ्याक्नु)।

नेपाल भाषा ह्रस्वमय खः धयागु सीकेगु नियम

ह्लापा ह्लापा नेपाल भाषा ह्रस्वमय भाय् खः । तर थौं-कन्हय् थ्व भाय् दीर्घमय जुइ धुंकल। थौंकन्हय् झीसं छ्यला च्वनागु गुलिनं दीर्घ खँग्वः दु, उगु फुक्क खँग्वलय् आखः दुसुना: जक दीर्घ जूगु खः, उकिं **नेपाल भाषाया गुगुं नं खँग्व:या दुकलय् ल्यूने च्वंगु आखः दीर्घ जुया च्वंगु दःसा उगु खँग्व:यात विभक्तीइ**

छु यलेवलय् दुसुना स्वंगु आखः लुइका: ह्रस्व ययासे न्ह्यगा: (ल्यूनेया आखःयात जक) ।

थथे:-

खँग्वः	तृतीया विभक्ती	सप्तमी विभक्ती	मू-खँग्वः
लं	लनं	लनय्	लन
लः	लखं	लखय्	लख
भाय्	भासं	भासय्	भास
ई	इलं	इलय्	इल
सफू	सफुति	सफुतिइ	सफुति
कें	कछि	कछिइ	कछि
पौ	पतिं	पतिइ	पति

थ्वय् न्ह्यथनागु फुक्क खँग्वः दीर्घ खः, उकिं फुक्क खँग्वयात विभक्तीइ यंका बलय् ह्रस्व जूगु खः ।

थ्वय् न्ह्यदंगु विभक्ती कथं झीसं झीगु भाय्या विभक्ती चिं म्हसिल । आः हाकनं छक्वः उगु विभक्ती चियात स्वथीक स्वये ।

चिं थथे खः– तृतीया विभक्तीया चिं “ं” (सिन्हःफुति) । सप्तमि विभक्तीया चिं – य्, इ, (याके) ।

खँग्वः	तृतीया विभक्ती	सप्तमी विभक्ती	मू-खँग्वः
क्यब	क्यबं	क्यबय्	क्यव
सिमा	सिमां	सिमाय्	सिमा
हि	हिं	हिइ	हि
सा	सां	सायाके	सा
छें	छें	छेँय्	छें

नेपाल भाषाय् न्ह्यागु खँग्वःयात तृतीया विभक्तिइ छ्यले बलय् नं ('०') सिह्नःफुति हे जक च्वंवइ तर सप्तमी विभक्तीइ अवस्था स्वयाः पाइ, छाय् धाःसा थ्व स्वता दु ।

य्, इ, याके

'य्' 'यवागः' । खँग्वःया दकलय् ल्यूनेया आखः अकारान्त, आकारान्त (ा) व एकार (े) जुल धाःसा न्ह्यावलें 'यवागः' (य्) हे विभक्ती चि च्वंवइ ।

ह्रस्व 'इ' । खँग्वःया दकलय् ल्यूनेया आखः इकारान्त (ि) व उकारान्त (ु) जुल धाःसा सप्तमी विभक्ती चि न्ह्यावलें 'इ' हे जक च्वंवइ ।

'याके' । गुम्हं नं ज्यान दुम्ह जुल धाःसा सप्तमी विभक्तीइ याके च्वनी । तर थ्व विभक्तीया चि मखु । छाय्-धाःसां ज्यान दुपिं क्यनीगु फुक्क खँग्वःया सप्तमी विभक्तिइ

मके वलय् दकलय् न्ह्यूनेया आखः दीर्घ तुं जुइ।

नेपाल भाषा च्वसुं पिज्वःथे ल्ययेगु हि च्वसुं दीर्घ पिज्वइगु जुं खँग्वःया न्हसु।

दीर्घ ईकारान्त (ी) :– की (कीरा) / ती (कोठी) / लो (पित्तल) / पी (रोपनी) / ला.भी (मांसपेसी) / थी (खण्ड)।

दीर्घ ऊकारान्त (ू) :– कू (कोदालो) / सफू (पुस्तक) / धुकू (भण्डार) / गजू (गजूर) / मनू (मानिस) / जू (जुवा)।

छुं चिन्हय् छुं आखः दुसुना च्वंगु दु, थुकथं क्वसाले

दुसुना च्वंगु आखः थथे दु :–

लिपुलिइ (:) – ल, ख, क, त, थ, व

थाथे:-

खँग्व:	तृतीया विभक्ती	सप्तमी विभक्ती	मू खँग्व:
स:	सलं	सलय्	सल
धल:	धलखं	धलखय्	धलख
पसित्वा:	पसित्वाकं	पसित्वाकय्	पसित्वाक
ख:	खतं	खतय्	खत
त्वा:	त्वाथं	त्वाथय्	त्वाथ

सिङ्कः फुटिङ्ग (ँ) / म, न, थ, त, ल

बाथे :-

खँग्व:	तृतीया विभक्ती	सप्तमी विभक्ती	मू-खँग्व:
गां	गामं	गामय्	गाम
लं	लनं	लनय्	लन
कं	कँथं	कँथय्	कँथ
यं	यँतं	यँतय्	यँत
ववं	ववँलं	ववँलय्	ववँल

'यब्वागलयू' (यू) / स, च, ज

खँग्व:	तृतीया विभक्ती	सप्तमी विभक्ती	मू-खँग्व:
भाय्	भासं	भासय्	भास
ल्वय्	ल्वचं	ल्वचय्	लच्व
भू	भ्वजं	भ्वजय्	भ्वज

दीर्घ ईकार (ी) / ल, च, क, ख, ज, लि

खँग्व:	तृतीया विभक्ती	सप्तमी विभक्ती	मू-खँग्व:
थी	थिलं	थिलय्	थिल
मी	मिचं	मिचय्	मिच
सी	सिकं	सिकय्	सिक
सली	सलिखं	सलिखय्	सलिख
फुकी	फुकिजं	फुकीयाके	किज
बही	बहिलिं	बहिलिइ	बहिलि

दीर्घ ऊकार (ू) / लि, ति, थि, ख, ल

खँग्व:	तृतीया विभक्ती	सप्तमी विभक्ती	मू-खँग्व:
भू	भुलिं	भुलिइ	भुलि
सफू	सफुतिं	सफुतिइ	सफुति
थाकू	थाकुथिं	थाकुथिइ	थाकुथि
दलू	दलुखं	दलुखय्	दलुख
धू	धुलं	धुलय्	धुल
	(धुलिं)	(धुलिइ)	(धुलि)

ऐकार (ै) / सि, छि

खँग्व:	तृतीया विभक्ती	सप्तमी विभक्ती	मू-खँग्व:
फै	फसि	फैयाके	फसि
कै	कछि	कछिइ	कछि

औकार (ौ) / लि, ति, थि

खँग्व:	तृतीया विभक्ती	सप्तमी विभक्ती	मू-खँग्व:
खौ	खलि	खलिइ	खलि
पौ	पति	पतिइ	पति
पौ(बेट)	पथि	पथिइ	पथि

तर 'बौ' (ब्वा) छताय् पा:

खँग्व:	तृतीया विभक्ती	सप्तमी विभक्ती	मू-खँग्व:
बौ	बबु	बौयाके	बबु

ख्वँग्वःधुकूमि-पौ

नेपाल भाषा थौंकन्हय् दीर्घमय जुल, तर गुगुंनं खँग्वःया दकलय् ल्यूनेया आखः दीर्घ जुयाच्वंगु दःसा विभक्तीइ यंके-बलय् उगु आखःयात ह्रस्व मयासें मगाः। थथे ह्रस्वः जुइबलय् उगु दीर्घ चि ह्रस्व जुयाः दुसुना च्वंगु आखः लुइ। विभित्तीया चि तये न्ह्यःया रूपयात हे मूखँग्वः (मूलरूप) धाइ। थ्व धुकू-चाय् अथे ल्यूनेया आखः दीर्घ जुयाच्वंगुली विभक्तीइ यंके अःपु-इमा भाःपाः दुसुना च्वंगु आखः कुं लूगु क्वथा [ ] दुने बियागु दु, लिसें उगु खँग्वःया ल्यूने च्वंगु आखः नं स्वापूचि (-) बियाः ह्रस्व रूप बियागु जुल।

गुगुं गुगुं खँग्वःया दुसुना च्वंगु आखः लुइके मफुगु नं दु।

थ्व खँग्वः धुकूचा दयेकेत क्वय् न्ह्यथनागु छुं सफूया ग्वाहालि कयागु दु :-

१. संक्षिप्त नेपाल भाषा शब्द कोष – जोशी पन्नाप्रसाद वैद्य
२. छुं पर्यायवाची कोष – १ – आदिवज्र वज्राचार्य
　　" " " " – २ – " " "
३. नेपाल भाषा शब्दकोष – सुगतदास

छुमां

(नां) नां — (*Noun*)

(या.) यासु — (*Verb*)

(ब्वा.) ब्वायसु — (*Adjective*)

(ब्वा.या.) ब्वाययासु (*Adverb*)

अँय्ताछि	(नां)	एक छटाक	- 50 grams
अइआजु	(नां)	छैठौंपुस्ता	- sixth forefather
अचाकलि/आचाकलि	(नां)	पक्षाघात	- Paralysis
अज:-बिज: (-जल)	(नां)	अदल-बदल	- alteration
अजा	(नां)	बाजे	- grandfather
अजाजु	(नां)	बराजु	- great grand-father
अजि	(नां)	बज्यै	- grandmother
अजू/अजूगति	(नां)	आश्चर्य, अचम्म	— wonder,surprise
अबय्	(नां)	अपमान	- dishonour, insult
अमय् (-मस)	(नां)	आमिष वस्तु	- flesh, avarice, greediness object of enjoyment
अरा/अदा	(नां)	दाजु	- elderbrother
अपसं/अबसं (-सन)	(नां)	व्रत	- fasting
अस:ख्वता	(ब्वा.)	अभागी	- unlucky
अह: [-हल]	(नां)	शिकार	- hunting
आ:ख: [-खल]	(नां)	व्यायामशाला	- gymnasium
आकिवं [-वन]	(नां)	आघौं	- the next year
आख:कां [-कान]	(ब्वा.)	अनपढ	- illiterate
आ:खा: (-खाल)	(नां)	नेपथ्य	- the part behind the scenes in a theatre

आज्जु	(नां)	लक्ष	– goal, target
आपुलु	(ब्वा.)	उत्सुक, दुर्लभ	– eager, rare
आमालिखः [-खत]	(नां)	हौडा	– seat on an elephant's back placed
आल	(नां)	आकाश	– sky
आलयं	(ब्वा.)	जानाजान	— deliberately, intentionally
इगःमिगः [-गल]	(नां)	हूलमूल	– crowd
इताथिता	(ब्वा.)	वरपर	– to and fro
इनाप	(नां)	अनुरोध	– request
इपःकने	(या.)	हड्बडिनु	– hasten, to be confused
इलंह्वा गुखँ	(नां)	सामयिक चर्चा	– current topics
इवं [-वन]	(नां)	पराघुं	– two years later
इहिपा	(नां)	विवाह	– marriage
ई [-इल]	(नां)	समय	– time
उइ	(नां)	जनाति	– great great-grand son
उघरि	(ब्वा. या.)	उत्तिखेरै	– immediately
उजं (-जन)	(नां)	शाहीहुकुम, आदेश	— royal decree, order

उं [-उन]	(नां)	रङ्ग	– colour
उले-ज्या	(नां)	उद्घाटन	– inauguration
असाँय् मदये	(या.)	रोगलाग्नु	– to be sick
उसिचाये	(या.)	झर्को मान्नु	– to be idle
कँलाय् [-लाच]	(नां)	अस्थिपञ्जर	– skeleton
कंपा: [-पाल]	(नां)	कसरत	– physical exercise
क:कू [-कुलि]	(ब्वा.)	जिद्दी, हट्टी	– obstinate
क:सिये	(या.)	फाइदा गर्नु	– to economize
कचवं [-वन]	(ब्वा.)	कलह	– discord
कचिग: [-गल]	(नां)	फोहर, कलह	– dirt, dispute
कचिलुँ	(नां)	बुकिसुन	– raw-gold
कजि	(नां)	व्यवस्थापक, प्रमुख व्यक्ति	– manager
कत:देय् [-देस]	(नां)	विदेश	– foreign land
कत्तिये	(या.)	कसिनु	– tighten
कतिला:पाक:[-कल]	(ब्वा.)	स्वार्थी	– selfish
कतिलाये	(या.)	फाइदा हुनु	– benefit
कथं	(ब्वा. या.)	अनुसार	– according to
कथंहने	(या.)	क्रमबद्ध गर्नु	– to arrange
कथपू [-पुलि]	(नां)	पाते	– beads of jewels
कन्ना	(नां)	करुणा	— compassion

कपं [-पन]	(नां)	इन्द्रेणी	– rainbow
क्वपाले/कपाले	(या.)	कमगर्नु, घटाउनु	– to decrease, reduce
कबलि	(नां)	खप्पर	– skull
कय्कुंहुस्लुं [-स्लुन]	(नां)	रोटेपिङ्ग	– rotating swing
कवय्	(नां)	कंजुस	– miser
कस्तूसा	(नां)	कस्तूरी मृग	– musk deer
कापले/कावले	(नां)	कछुवा	– tortoise
काये	(या.)	नशालाग्नु	– intoxicate
कालसा	(नां)	कृष्णसार	–spotted antelope
कासा	(नां)	खेल	– game, sport
कासादबू [-बुलि]	(नां)	रङ्गशाला	– stadium
कासामि	(नां)	खेलाडी	– player
किपा	(नां)	तसबीर	– photograph, painting
किपामि	(नां)	चित्रकार	– painter (artist)
किंच्य:फँछि	(नां)	सातमाना	– seven manas
किसिद्वंब्व: [-ब्वल]	(नां)	लहर, छाल	– tide, wave
किसिमाग: [-गल]	(नां)	माहुते	– mahout
कुंखिना	(नां)	आलोचना	– criticism
कुंञिने	(या.)	आलोचना गर्नु, खिज्याउनु	– to criticize, grill
कुंल	(नां)	चारपाउ	- 800 grams

कु	(नां)	भारी	– load
कुतः [-तल]	(नां)	प्रयास	– attempt, effort
कुतःसफू [-फुति]	(नां)	अभ्यासपुस्तिका	– exercise book
कुतिलजु	(नां)	वकील	– barrister
कुनेछेँ	(नां)	कारागार	– jail, prison
कुलां [-लाम]	(नां)	क्षितिज	– horizon
कुलि	(नां)	सन्धि	– alliance, tie
कूछि	(नां)	दुईमाना	– two manas
केँसि	(नां)	दाल पकाउने भाँडो	— utensil for cooking pulse
कोला	(नां)	बिहानको खाजा	– breakfast
क्वँ/क्व	(नां)	कनिष्ठ	– junior
क्वँय् [-क्वँच]	(नां)	कुची	– painting brush
क्वःकाय्चा/क्वखि ऴंगः [-गल]	(नां)	कोइली	– cuckoo
क्वताःम्वः [-म्वल]	(नां)	बाजानाइके	– leader of an orchestra
क्वताये	(या.)	घटाउनु	– curtail
क्वपू [-पुति]	(नां)	पिर्का	– wooden seat
क्वबितुकं [-कन]	(नां)	काउली	– cauli-flower
क्वब्वाःलः [-लख]		झरना	– waterfall
क्वय् [-क्वस]	(नां)	कोस	– a distance of two miles

क्वय्नगु	(नां)	सप्ततारा	– seven stars
क्वह्लांसिँ	(नां)	बहना	– oar
क्वरं [-रन]	(नां)	जडाउरी	– worn dress, used
क्वलःखा	(नां)	कन्याङकुरुङ	– a kind curlew
क्वह्यं	(ब्वा.)	घटिया, हीन	– low, inferior
क्वाः [-क्वाल]	(नां)	परिकार	– dish, varieties of food
क्वाःजः [-जल]	(ब्वा.)	ताप	– heat
क्वाःदाकू [-कुति]	(नां)	तापमापकयन्त्र	– therm meter
क्वापालाकां [-काम]	(नां)	खराउ	– wooden sandal
क्वाःबुसा	(नां)	इस्त्रि	– Iron
क्वाचु	(ब्वा.)	खस्रो	– rough
क्वाथःछेँ	(नां)	किल्ला, दुर्ग	– fort
क्वाये	(या.)	ठग्नु	– cheat
खँग्वः [-ग्वल]	(नां)	शब्द	– word
खँग्वधुकू [-कुति]	(नां)	शब्दकोष	– dictionary
खँग्वःधुकूमि	(नां)	कोशकार	– lexicographer
खँत्वाः/खँभाय् [-त्वाक] [-भास]	(नां)	वाक्यांश	– phrase, idiom
खँपु	(नां)	वाक्य	– sentence
खँसुवाः [-वाल]	(ब्वा.)	कुरौटे	– talkative

खपु	(नां)	बाजी	– bet
खिखांमुगः [-गल]	(नां)	सार्वजनिक चर्पि	– public latrine
खिचुलु	(ब्वा.)	डर छेरुवा	– coward
खिमिला	(नां)	अँधेरीरात	– dark night
खुनु	(नां)	बसिला	- adze
ख्वःति	(नां)	चियादानी	– kettle
ख्वजाः [-जात]	(नां)	नपुंसक लिङ्ग	– common-gender
ख्वाँय्‌फ्‌ंगः [-गल]	(नां)	बट्टाइँ	– quil
ख्वाँय्‌धुँ	(नां)	शेर	– lion
ख्वाःपौ [-पति]	(नां)	मुखपत्र	– mouth-piece
ख्यः [-ख्यल]	(नां)	मैदान, चौर	– plain ground
ख्यःभ्वय् [-भ्वज]	(नां)	वनभोज	– picnic
ख्याच्वः [-च्वल]	(नां)	धम्की	– threat
गंल्वय् [-ल्वच]	(नां)	क्षयरोग	- tuberculosis
गःबुइँ	(नां)	गण्डमाला	– wen
गछे	(नां)	औकात	– capacity
गलहः [-हल]	(नां)	गोही	- crocodile
गसु	(नां)	होश	– consciousness
गाछि [-छिन]	(नां)	यवनिका	– curtain
गाजः [-जल]	(नां)	ओझेल	– shade
गाबः [-बल]	(नां)	घुम्टो	– veil
गायं [-यन]	(नां)	गायक	– singer
गुँ	(नां)	जङ्गल, पहाड	– forest, mountain

गुँखा	(नां)	लुँइचे	– wild-cock
गुँखि	(नां)	लहरा	– creeper
गुँखिचा	(नां)	ब्वाँसो	– wolf
गुँफा	(नां)	बँदेल	– boar
गुँभ्वय् [-भ्वज]	(नां)	वनभोज	– picnic
ग्वंज	(नां)	गोही	– crocodile
ग्वःस्वं [-स्वन]	(नां)	धनियाँ	– coriander-seed
ग्वरः [-रल]	(नां)	पाटी	– slate, board
ग्वसाः [-साल]	(नां)	योजना	– plan
ग्वसाःग्ववाः [-वाल]	(नां)	संयोजक	– convener
ग्वाज्यः [-ज्यल]	(ब्वा.)	लाटो	– dumb
ग्वाहालि	(नां)	मद्दत	– help
ग्वाहालिक/ग्वाहालिमि	(नां)	मद्दतगार, सहायक	– helper
ग्यँसु	(नां)	तौल	– weight
ग्यये	(या.)	साट्नु, विनिमय	– exchange
ग्यां [-ग्यान]	(नां)	ज्ञान	– knowledge
ग्याफर	(ब्वा.)	काँथर	– coward
घँजा	(नां)	स्याउला	– dry leaves
घः [घल]	(नां)	घट्ट	– a kind of grind mill

घ:कू [-कुति]	(नां)	थाम्ने	- brake
घ:चा: [-चाल]	(नां)	पांग्रा	- wheel
घ:वा: [-वाल]	(नां)	घट्टेरो	- miller
घाँय्घाँय्आजु	(नां)	सातौं पुस्ता	- seventh forefather
घाघ: [-घल]	(नां)	अनावश्यक बाधा	- hindrance
घासा	(नां)	परिकार	- varieties of food stuff
घौ [-घलि]	(नां)	एकघण्टा	- an hour
घ्वासा	(नां)	आधार	- help, backing
चकंदबू [-बुलि]	(नां)	खुल्लामञ्च	- open-theatre
चकला:आजु	(नां)	बहालको पुजारी	- priest of a bahal
चक्वा:ङंग: [-गल]	(नां)	चखेवा	- ruddy goose
चथा:ख: [-खव]	(ख्वा.)	चोर	- thief, impostor
चनवा	(नां)	चँदवा	- trimmings
चपा:छें	(नां)	सभागृह	- city hall
चपात	(नां)	साझा जमीन	- public field
चल: [-लख]	(नां)	पहिरो	- land-slide
चलवा: [-वाल]	(नां)	खुल्लाठाउँ	- open ground
चला	(नां)	मृग	- deer
चसिँ	(नां)	चाँप	- rose wood

चस्वां [-स्वान]	(नां)	चमेली	- jasmine
चा: [-चाक,- चाल]	(नां)	चक्का	- wheel
चा	(नां)	रात	- night
चाकःग्वाघ् [-ग्वाच]	(नां)	दाह्री	- beard
चाकुपाउँसि	(नां)	कालज्यामिर	- a kind of fruit
चाकुमरि	(नां)	मिठाइ	- sweet
चालं [-लन]	(नां)	विजया दशमी	- the tenth day of the Dashain
चासिचासि	(ब्वा.)	बारंबार	- over and over again
चि	(ब्वा.)	छोटो, ह्रस्व	- small, little
चिखि	(नां)	इजार	- lace for banding trovsers
चिचाकंसि	(नां)	कटहर	- pineapple
चिताधुं	(नां)	चितुवा	- leopard
चितासू [-सुलि]	(नां)	सुख	- pleasure
चिनाखँ	(नां)	कविता	- poem, poetry
चिनाखँमि	(नां)	कवि	- poet
चीधी [-धिक]	(ब्वा.)	कान्छा, होचो	- youngest, short
चीजि	(ब्वा.)	निम्न, घटिया	- low standard
चीमि	(ब्वा.)	गरीब	- poor

चु	(नां)	सिद्धान्त	– theory, principle
चुचिनाखँ	(नां)	मुक्तक	– couplet
चुसः	(नां)	दुम्सि	– porcupine
च्वंगा	(नां)	पचका	– syringe
च्वक	(नां)	ब्याज	– interest
च्वखँ	(नां)	लेख, निबन्ध	– essay
च्वसा/च्वपु	(नां)	कलम, लेखनी	– pen
च्वमि	(नां)	लेखक	– writer
च्वसापासा	(नां)	पत्रमित्र	– pen-friend
च्वापु	(नां)	हिम	– ice, snow
च्वापुगुँ	(नां)	हिमालय	– the Himalayas, mountains
च्वाफःचा	(नां)	बेलून	– balloon
च्वाम्वः [-म्वल]	(नां)	चमर	– whisk, flapper
च्वाम्वःसा	(नां)	चौंरीगाई	– yak
चयः [-चयल]	(नां)	नोकर	– servant
छकुबजाः [-जाल]	(नां)	घुमीघुमी बेच्ने व्यापारी	– hawker
छभाः [-भाल]	(नां)	एकक्षण	– a moment
छपुलु	(नां)	एक झलक	– a glimpse
छसि	(ब्वा.)	ताजा	– fresh

छाय्	(नां)	सौन्दर्य	– beauty
छाय्‌पा	(नां)	सजावट	– decoration
छाये	(या.)	ताछ्नु, छिल्नु	– peel
छासा	(या.)	ताछ्ने साधन	– sharpner
छुँचवः [-चवल]	(नां)	धराप	– mouse-trap
छुनाखँ	(नां)	उखान	– proverb
छुमां	(नां)	संकेत	– sign (signal)
छुमांग्वरः [-ग्वल]	(नां)	साइन बोर्ड	– signboard
छुसिँ	(नां)	इन्धन	– fuel
छ्वने	(या.)	बहकाउनु	– deceive, mislead
छ्वाःलः [-लख]	(नां)	धार	– current
छ्यापं [-पन]	(नां)	छूट	– discount
छ्यासा	(नां)	मिसावट	– Contamination
जं [-जन]	(क्वा.)	जटा	– matted hair
जः [-जल]	(नां)	परिवार, किरण	– family, light
जःमूमाः [-माल]	(नां)	जपमाला	– rosary
जगाः [-गात]	(नां)	कर	– tax
जय्‌मां [-मान]	(नां)	यजमान	– client
जवाःसवाः [-वाल]	(नां)	प्रत्युत्तर	– retart
जाः [-जात]	(नां)	लिङ्ग	– gender, sex
जासि	(नां)	भातपकाउने भाँडो–	– utensil for cooking rice

जाहुं [-हान]	(नां)	चन्द्रप्रकाश	– moon-light
जिथि	(नां)	बूढी	– old woman
जिलं	(ब्वा.)	जीर्ण	– worn out
जु	(नां)	मन्त्री	– minister
जुवाःद्यः [-द्यव]	(नां)	बारमासे	– gambler
जू [-जुलि]	(नां)	जुवा	– gambling
जूजं [-जन]	(नां)	यात्री	– traveller
ज्वः [-ज्वल]	(नां)	जोडा	- pair
ज्वः [-ज्वल]	(नां)	बिपना	– waking,moment reality
ज्वःमे	(नां)	युगल गीत	– duet
ज्वना	(नां)	यज्ञोपवित	– sacred thread
ज्वज्वलपा	(नां)	विन्ति	– greetings
ज्वलिज्वः [-ज्वल]	(नां)	समवयस्क	– of same age
ज्यः [-ज्यल]	(ब्वा.)	वाल्ल	– puzzle
ज्याः [-ज्याल]	(ब्वा.)	प्रौढ	– matured
ज्याकू [-कुथि]	(नां)	कार्यालय, अड्डा	– office
ज्याकूमि	(नां)	कर्मचारी	- staff
ज्याथः [-थल]	(नां)	बूढा	- oldman
ज्याभः [-भल]	(नां)	उपकरण,साधन	– tools,appratus
ज्यासः [-सल]	(नां)	कारखाना	– factory, work shop

झ: [-झल]	(ब्वा.)	टलक	– twinkling
झा: [-झाल]	(नां)	झाडी, क्षण	– bush, moment
झासुलने	(या.)	विश्राम गर्नु	– rest, relax
झ्वाता	(नां)	सालिक	– statue
झ्वाला	(नां)	झरना	– waterfall
तँ	(नां)	श्रेणी	– class, grade
तँगि [-गिन]	(नां)	श्रेणी	– class, level
तँय् [-तँस]	(नां)	ऊन	– wool
तँसा	(नां)	थप	– supplement
त:जि	(ब्वा.)	उच्च, असल	– high, good
त:पुलां	(ब्वा.)	प्राचीन	– ancient
त:मि	(ब्वा.)	धनी, महाजन	– rich,merchan
तकुस्वां [-स्वान]	(नां)	लाली गुराँस	– rhododendron
तच्चामाकु	(नां)	पाँचदश, डण्डी-बियो	– the national game of Nepal
तजि	(नां)	विवेक	– discretion, conscience
तजि-लजि	(नां)	विवेक-विचार	– discrction
तलफल	(नां)	परिपूर्ण	– enough
तां [-तान]	(नां)	तान	– loom
ता:	(नां)	उद्देश्य	– aim,objective
ता	(नां)	प्रकार	– kind, type
तातुने	(या.)	लक्ष्य	– target

तापा:अजा	(नां)	बराजु	– great grand-father
तापा:अजि	(नां)	जिज्यू बज्यै	– great grand-mother
ताल्ला	(नां)	ग्रीष्म (ऋतु)	– summer
ताहा: [-हाल]	(ना)	सर्प	– snake
तिखि	(ब्वा.)	चलाख, छट्टू	– clever, cunning
तिधुँ/तिताधुँ	(नां)	चितुवा	– leopard
तिकु	(नां)	चर्को	–bitter, (strong)
तित: [-तल]	(नां)	तित्रो	– partridge
तिति-पापा	(नां)	हिफाजत, जतन	– care, toil
तिमिला	(नां)	जुनेली	– fullmoon, moonlight
तिसि	(नां)	आलस	– linseed
तिन्हिन	(नां)	मध्यान्ह	–midday, noon
तुँ	(ब्वा.)	प्रेत, पिशाच	– deceare, spirit
तुँपु	(नां)	धारणा	– conception
तुत: [-तल]	(नां)	स्तोत्र	– hymn
तुतुमां [-माम]	(ब्वा.)	धाई आमा	– wet nurse
तुप: [-पत]	(नां)	बन्दूक	– gun
तुयुजू [-जुलि]	(नां)	स्वेत प्रदर	– a kind of disease
त्वँसा	(नां)	पेय	– drinkable

त्वहः [-हल]	(नां)	निहुँ, बहाना	– pretence
त्वाःम्वः [-म्वल]	(नां)	टोल नाइके	– head of alocality
त्यंल	(नां)	आठपाउ	– 1600 grams
त्यःछि	(नां)	दुई कुरुवा	– four manas
त्यनूसा	(नां)	मृग, जरायो	– deer
त्यपू [-पुलि]	(नां)	दम्पति	– couple
त्यरू	(नां)	जरायो	– stag
त्यापं [-पन]	(नां)	नाफा	– profit
त्यासा	(नां)	ऋण	– loan
थँ	(ब्वा.)	जेठ्ठ	– elder
थँकःमि	(नां)	ढलोटको काम गर्ने	– metal worker
थँसाःल्वय् [-ल्वच]	(नां)	श्वास रोग	– bronchitis
थःदेय् [-देस]	(नां)	स्वदेश	– motherland
थःथिति	(नां)	आफन्त	– relative
थकालि	(ब्वा.)	जेठ्ठ	– elder
थथू [-थुलि]	(नां)	थुम्को	– hillock
थपू [-पुलि]	(नां)	विकास	– development
थसिँ	(नां)	सल्ला (वृक्ष)	– fir tree
थाका	(नां)	बुट्टा	– filigree
थाकू [-कुथि]	(नां)	छापाखाना	– printing press
थाकूवाः [-वाल]	(नां)	छापाखाना मालिक	– propritor of a press

थाज्बा	(नां)	बुनाई	– weaving
थातं [-तन]	(नां)	स्थिर	– constant
थापं [-पन]	(नां)	स्थापना	– establishment
थायबाय् [-बास]	(नां)	ठेगाना	– address
थायपा	(नां)	बहालको नाइके	– head of a bahal
थासा	(नां)	साँचो	– mould
थी [-थिक]	(नां)	खण्ड, भाग	– part, section
थीथी [-थिक]	(नां)	भिन्दा भिन्दै अनेक	– different, various
थुवा: [-बाल]	(नां)	हकदार, मालिक	– master, owner
थुसा	(नां)	गोरु	– ox
थू [-थुलि]		हकदार मालिक	– owner master
थूलचं [-चन]	(नां)	सूक्ष्म दर्शक यन्त्र	– Microscope
थौने/थगुने	(नां)	गत वर्ष	– last year
थ्व: [-थ्वल]	(नां)	जमात, समूह	- group
थ्व:नाय: [-यल]	(नां)	टोलीनेता	– group leader
थ्याकामचा/ थुयामचा	(नां)	धर्मशिशु	– adopted child
दँपौ [-पति]	(क्वा.)	वार्षिक पत्र	– annual magazine

दबू [-बुलि]	(नां)	मञ्च	– stage
दबूछें	(नां)	नाचघर	– theatre
दसि	(नां)	प्रमाण	– proof, evidence
दसु	(नां)	उदाहरण	– example
दांथुवाः [-वाल]	(नां)	धनपति, महाजन	– merchant
दांभरि [-रिन]	(नां)	कोषाध्यक्ष	– treasurer
दांसाः [-साल]	(नां)	दान शाला	– offering placc
दाकू [-कुति]	(नां)	फूट, स्केल	– ruler, scale
दाखुँ	(नां)	डाँका	– robber
दाति	(नां)	माहिला	– 2nd born
दातिब्वा	(नां)	माहिला बुवा	– uncle(father's brother)
दातिमां [-माम]	(नां)	माहिली आमा	– aunt
दापा	(नां)	उस्तै	– identical
दापू [-पुति]	(नां)	मापडण्ड फूट	– measuring rod, scale
दासु	(नां)	नाप	– measure
दि	(नां)	धितो	– security
दितिअजि	(नां)	सुँडेनी	– mid-wife
दिपाः [-पाल]	(नां)	विश्राम	– rest, interval
दिपू [-पुति]	(नां)	विराम, चौतारा	– haltage, stop

दुइ (उइया मचा	(नां)	खनाति	– 6th coming generation
दुकु	(ब्वा.)	गाढा	– dark, (fast) (colour)
दुवयंकिपा	(नां)	एक्सरे	– x-ray
दुखँ	(नां)	आन्तरिक कुरो	– Internal affairs
दुगं [-गन]	(ब्वा.)	दोब्बर	– double
दुदा: [-दाल]	(नां)	हमला	– attack, charge
दुधालय्	(नां)	धतुरो	– thorn-apple
दुब: [-बल]	(नां)	अन्तर शक्ति	- Inner energy
दुबिस्ता	(ब्वा.)	गोप्य	– private, secret
दुरुमां [-माम]	(नां)	धाई आमा	- wet nurse
दुसा: [-साल]	(नां)	गुप्ति	– secret
दुसा:खँ	(नां)	गुप्ति कुरो	– secret thing
दुसूलँ	(नां)	सुरुङ्ग	– tunnel
दू [-दुलि]	(नां)	डोली	– litter
देखा	(नां)	दीक्षा	– spritual guidence
देछा	(नां)	उपहार	– present, gift
देन्ना	(नां)	दक्षिणा	– offering, gift
देपं [-पन]	(नां)	ब्याज	– interest
देफ: [-फल]	(नां)	बरण्डा	– balcony

देबः [-बल]	(नां)	जिल्ला, आवरण	– cover
देय् (-देस)	(नां)	देश	– country
देय्जला	(नां)	देश भ्रमण	– inland tour
देय्थुवाः [-वाल]	(नां)	राष्ट्रपति	– president
देय्नाय्‌ः [-यल]	(नां)	राष्ट्राध्यक्ष	– president
देय्प्वाकः [-कल]	(नां)	नगरवधू	– prostitute of a city
देलासा	(नां)	तन्ना	– bed sheet, bed cover
देसदेय् [-देस]	(नां)	अन्तरराष्ट्र	– International
द्वँपं [-पन]	(नां)	जरिवाना	– fine
द्वं [-द्वन]	(नां)	भूल	– mistake
द्वकाः [-काल]	(ब्वा.)	दोषी	– guilty
द्वहंचा	(नां)	बाछो	– male calf
द्वहलपा	(नां)	समर्पण	– dedication
द्यःख्याः [-ख्याक]	(ब्वा.)	नास्तिक	– atheist
द्यापं [-पन]	(नां)	घाटा	– loss
धकंधः (ल्याय्ह्म, ल्यासे) [-धल]	(ब्वां.)	परिपक्व	– matured
धंकि [-किन]	(नां)	पर्दा	– curtain
धलंब्याये	(या.)	पौड्नु	– to swim

ध्वलः [-ल्ख]	(नां)	सूची	- contents
धाकुफय् [-फस]	(नां)	हुरी	- tempest, storm
धापू [-पुति]	(नां)	भनाइ, कथन	- saying
धुँसिं	(नां)	असाठ	- sal tree
धुकूनायः [-यल]	(नां)	कोषाध्यक्ष	- tresurer
धुनू [-नुलि]	(नां)	तुँवालो	- mist
धेंधेंबल्ला	(नां)	प्रतियोगिता	- competition
धेताः [-ताल]	(ब्वा.)	अट्टेरी	- disobidient
ध्वं (मा, ब्वा)	(ब्वा.)	जेष्ठ (आमा, बाबु)	- eldest (father, mother)
ध्वंलाये	(या.)	धोकादिनु	- deceive
ध्वप	(नां)	धाप	- marsh, bog
ध्वाँय् [-ध्वाँच]	(नां)	झण्डा	- flag
ध्वां/ध्वादः [-ध्वान, -दल]	(ब्वा.)	मूर्ख	- stupid
ध्वाःपाकः/ध्वांपाकः [-कल]	(ब्वा.)	पटमूर्ख	- most stupid
ध्वाये	(या.)	छाप्नु	- to print
ध्वाना	(नां)	छापेको	- printed
ध्याचू [-चुलि]	(नां)	व्यङ्ग	- satire
ध्याचूकिपा	(नां)	व्यङ्गचित्र	- cartoon
नँ	(नां)	आकास	- sky
नँ	(नां)	गन्ध	- smell, odour
नःघा	(नां)	सुहागरात	- honey moon

म:लि	(ब्वा)	कलिलो	– tender
नकिं [-किन]	(नां)	नायिका	– heroine
नगमा: [-माल]	(नां)	पात्रो	– calendar
नगु	(नां)	तारा	– star
नगुलु	(ब्वा.)	खन्चुवा	– glutton
नचुल्यासे	(ब्वा.)	भर्खरकी केटी	–a teenager girl
नतुसुतु	(नां)	बोलचाल	– conversation
नपस: [-सल]	(नां)	चमेना गृह	– restaurant
नपू [-पुलि]	(नां)	खुवाई	– eating (habits)
नय्नौने	(नां)	तीनवर्ष अघि-	three years ago
नवा: [-वाल]	(नां)	मिश्री	– sugarcandy
नसंचा, नसना	(नां)	उषाकाल	– dawn
नसिंगुलु	(नां)	खन्चुवा	– glutton
नहा: [-हाल]	(नां)	कवच	– armour
नांग्वर: [-रल]	(नां)	नामपाटी	– name plate
नांचा	(नां)	नाउ, डुङ्गा	– boat
नांजवा: [-वाल]	(नां)	नाविक	– boatman
नाग:तुग: [-गल]	(नां)	खिल्ली	– grill
नाय: [-यल]	(नां)	अध्यक्ष	– chairman
नालु	(नां)	सनपाट	– jute

निखि	(नां)	दुईपाउ	– 400 grams
निभाःद्यः [-द्यव]	(नां)	सूर्य	– sun
निसख	(नां)	निःसन्तान	– childless
निसु	(ब्वा)	मसिनो	– thin, fine
नी [-निल]	(नां)	जग	– fondation
नी [-निल]	(ब्वा.)	पवित्र,चोखो	– pure
नुगः/नुगःचु [-गल]	(नां)	मुटु	– heart
नुगःपा	(नां)	छाति	– chest, breast
नौने/नगुने	(नां)	परार	– two years ago
नौतिस्यू [-स्युलि]	(नां)	उल्का	– meteor
न्वकू [-कुलि]	(नां)	उपाध्यक्ष	– vice-chairman
न्वचू	(नां)	भाषण	– speech
न्वय्‌वये	(या.)	कण्ठस्थ हुनु	– commit
न्वसु	(नां)	उच्चारण	– pronunciation
न्वाखँ	(नां)	उपदेश, सुझाव	– counsel, preaching
न्वाख्वं [-ख्वन]	(ब्वा.)	अड्‌केरी	– impediment
न्यंकंबाखं [-खन]	(नां)	लोक कथा	– folk tale
न्यले	(या.)	थाक्नु	– to be tired
न्यवः [-वल]	(नां)	हतकडी	– handcuff

न्यात्त:दने	(या.)	उत्ताउलो हुनु	– to be over
न्हने	(या.)	मासिनु	– to get eliminated
न्हसला	(नां)	बिजुली	– lightnizg
न्हूधा: [-धाल]	(नां)	पुनर्गठन	– re-organization
न्हिकांछंग: [-गल]	(नां)	लाटोकोसेरो	–owl
न्हिपंता:हा:नगु	(नां)	धूमकेतु	– comet
न्हिल्या: [-ल्याख]	(नां)	मिति	- date
न्ह्यागं [-गन]	(नां)	जग	– foundation
न्ह्यत/न्ह्यथ	(नां)	पेश्की	– advance
न्ह्यलुवा: [-वाल]	(ब्वा.)	प्रतिनिधि, अग्रदूत	–representative, leader
न्ह्यलुमन्ति	(नां)	संस्मरण	– reminiscence
न्ह्यस:पौ [-पति]	(नां)	प्रश्न	– question
-न्ह्यस:पौ [-पति]	(नां)	प्रश्न पत्र	– question paper
न्ह्यथने	(या.)	उल्लेख गर्नु	–to refer, mention
न्ह्यसमा: [-माल]	(नां)	बजेट	– budget
पंय्कालि बंजा: [-जाल]	(नां)	आधातिया	– salesagent
पँलासु	(नां)	उषाकाल	– dawn

पंगः [-गल]	(नां)	बाधा, अवरोध	– hindrance, obstacle
पंघ्यः [-घ्यल]	(नां)	चिउली घ्यू	– ghee made of a kind of tree or its fruit
पंल	(नां)	एकपाउ	– 200 grams
पःसि [-सिन]	(नां)	बोक्सी	– witch
पकाः [-काल]	(नां)	अरिष्ट	– terror
पन्पछे	(नां)	पक्षपात	– partiality
पल्पसा	(नां)	बिजुली	– lightning
पलख	(नां)	केह्रीक्षण	– a moment
पलिस्था	(नां)	प्रतिष्ठा	–establishment
पस्ताःभ्वय् [-भ्वज]	(नां)	छोरापट्टिको विवाह, भोज	– bridale
पस्ताय्	(नां)	पश्चाताप	– remorse
पहः [-हल]	(नां)	चरित्र, स्वाँग	– manner, pretence
पाउँचि	(नां)	फिट्किरी	– alum
पांजु	(नां)	पूजारी	– priest
पांथुये	(या.)	स्पष्ट बुझ्नु	– clearly understand
पाः	(नां)	रेशम	- silk

पाःल्हाः [-ल्हाख] (नां) पारो – mercury

पाक्व (नां) गुफा – cave

पाःकः [-कल] (ब्वा.) लाटो – dumb

पाखे (नां) मौका – opportunity

पाच्वालासा (नां) चकटी – a small cushion

पाय्छि (नां) ठीक – right,correct

पायः [-यल] (नां) पाउजेब – anklet

पावासः [-सल] (नां) लेप – poultice

पास्याये (या.) विश्वास गर्नु – believe

पासः [-सल] (नां) अञ्जली – the hollow formed by joining both the hands

पाह्रां [-ह्रान] (नां) अतिथि – guest

पिछ्रा (नां) शरण – shelter

पिथाच्वने (या.) दिसा बस्नु – stool

पिबःसा (नां) खोल – cover

पिलाचा (नां) कन्तुर – cash box

पी [-पिक] (नां) रोपनी – ropani

पीजा (नां) फींज – foam

पुं [-पुन] (नां) चित्रकार – artist

पुंसा (नां) वस्त्र – garment, clothing

पुकु	(नां)	हक	– ownership
पुता	(नां)	सन्तान	– issue
पुसामि	(नां)	पुरुष	– male
पू [-पुलि]	(ब्वा.)	अशुद्ध	– impure
पूधाः [-धाल]	(नां)	पूर्णाङ्की	– full act play
पौ [-पति]	(नां)	चिट्ठी	– letter
पौ [-पथि]	(नां)	बेत	– cane
पौ [-पति]	(नां)	पत्रिका	– magazine
पौद्यां [-द्याम]	(नां)	पत्रमंजुषा	– post-box
प्वंगाःचा	(नां)	गधा	– ass
प्वःथये	(या.)	प्रयोग गरी-फुत्रो पार्नु	– worn-out
प्वःसः [-सल]	(नां)	बलि	– victim
प्वाकः [-कल]	(ब्वा.)	अलक्षण	– ominous
प्यं [-प्यन]	(नां)	बाली	– crop
प्यकासिँ	(नां)	चौकोस	– frame
प्याखं [-खन]	(नां)	नाटक	– drama
प्याखंपाः [-पाल]	(नां)	अभिनय	– acting
प्याखंम्वः [-म्वल]	(नां)	अभिनेता	– actor
प्याखंमि	(नां)	नाटककार	– dramatist
फँ	नां)	पाथी	– a measure of eight manas

फँबंजाः [-ज्ञाल]	(नां)	फौबन्जार	– dealer
फः [-फल]	(नां)	पेटी	– foot-path
फचित	(नां)	कायल, हैरान	– tired
फछ्या	(नां)	फछ्र्योंट	– clearance
फय्खः [-खत]	(नां)	हवाई जहाज	– aeroplane
फय्खःजवाः [-वाल]	(नां)	विमान चालक	–pilot
फय्खःदिपू [-पुति]	(नां)	हवाई मैदान	– airport
फय्प्वः [-प्वल]	(नां)	फटाहा	– liar
फय्लिं [-लिन]	(नां)	पंखा	– fan
फसकं [-कन]	(नां)	मौसम	– weather
फाचाहि	(नां)	तरुल	– yam
फाले	(या.)	बच्नु	– to be saved
फासें	(ब्वा.)	लगातार	– continiously
फिल्कुतिं [-तिन]	(नां)	फिलिङ्गो	– spark, (flash)
फिसः [-सल]	(नां)	बगर, मरुभूमि	– sandy place, desert
फुकी [-किज]	(नां)	आफन्त	– relative
फुस्लु	(ब्वा.)	रित्तो	– empty
पवं [-पवन]	(नां)	फोका	– blister
पयाकाध्वं [-ध्वन]	(नां)	फयाउरो	– fox
बँगवारा	(नां)	पृथ्वी	– earth
बँपायः [-यल]	(नां)	पैदल सेना	– foot soldier

बं [-बन]	(नां)	जरिवाना	– fine
ब: [-बल]	(नां)	शक्ति	– power
बंजाः [-जाल]	(नां)	व्यापारी	– businessman
बंमनू/बमनू [-नुख]	(नां)	बनमान्छे	– orang-outang
बंमेय् [-मेस]	(नां)	अर्ना	– wild buffalo
ब:सुं [-सुन]	(नां)	बल्छी	– fishing hook
बकूछि	(नां)	एकमाना भाँडो	– a pot of a mana
बगल	(नां)	दुईपाउ	– 400 grams
बचं [-चन]	(नां)	वचन, अनुमति	– permission
बनय्ज्या/बनय् [-नज]	(नां)	व्यापार	– business
बने	(या.)	मूर्छाहुनु	– to be senseless
बफरा	(ब्वा.)	बिचरो, बिचरी	– pitiable, poor
बय् [-बस]	(नां)	मुरली	– flute
बय्बसां [-सान]	(नां)	व्यवहार	– behaviour
बसजा:/बस्सा: [-जाल, -स्साल]	(नां)	भाँडा वर्तन	– utensils
बसि	(नां)	नाग	– serpent
बहँय् [-हँस]	(नां)	राजहंस	– goose
बां/बाहां [-हान]	(नां)	बलि	– victim
बां [-बान]	(नां)	आकार	– shape

बांथालि [-लिन]	(ब्वा.)	अलिक डेढे	– sequint
बांल	(नां)	आधा पाउ	– 100 grms
बाआख: [-खल]	(नां)	व्यञ्जन वर्ण	– consonant
बाखंमि	(नां)	कथाकार	– story-writer
बाग्ला	(नां)	गमला	– flower pot
बाचा	(नां)	आधारात	– midnight
बाज्य: [-ज्यल]	(नां)	अधबैंसे	– middle aged
बाजा: [-जात]	(नां)	पुलिङ्ग	– masculine gender
बाझ: [-झल]	(ब्वा.)	बाँझो	– barren
बाथ: [-थल]	(ब्वा.)	मतलवी	– selfish
बाना	(नां)	आकार	– shape
बापा	(नां)	दराज	– cupboard
बाय्चा	(नां)	बाज	– falcon
बाय्भू [-भुलि]	(नां)	बिदाइ भोज	– farewell party
बाह्नां [-ह्नान]	(नां)	भिक्षा	– alms
बाह्ना: [-ह्नाल]	(नां)	राजस्वला	– menstruation
बाला/बला	(नां)	तीर, काँड	– arrow
बालाथू [-थुलि]	(नां)	ठोक्रो	– a pot for keeping arrows
बि	(नां)	सर्प	– snake
बिक: [-कल]	(नां)	प्रेत	– spirit

बिकु' [-कुन]	(नां)	निकास	– outlet
बिजं [-जन]	(नां)	विसर्जन	– concluding
बिहां [-हान]	(नां)	जागा	– waking
बिहांचुलि	(नां)	जागरण, प्रभात गीत	– dawn
बीब: [-बल]	(नां)	अन्न	– cereal
बुँज्यामि	(नां)	किसान	– farmer
बुँथू [-थुलि]	(नां)	जमीनदार	– landlord
बुखँ	(नां)	समाचार	– news
बुखँपौ [-पति]	(नां)	समाचार पत्र	– news paper
बुह्लाये	(या.)	दोहऱ्याउनु	– repeat
बूब: [-बल]	(नां)	गेडागुडी	– bean and others
बेतालि	(नां)	फेटा, पगडी	– turban
बेला	(नां)	बिदा	– see-off
बेसा: [-साल]	(नां)	बजार भाउ	– market price
ब्वँमि	(नां)	पाठक	– reader
ब्वँसा	(नां)	पढाइ	– study
ब्व:रि	(नां)	बाज	– falcon
ब्व	(नां)	भाग	– part, portion
ब्वख: [-खत]	(नां)	हवाईजहाज	– aeroplane
ब्वख:जवा: [-वाल]	(नां)	विमान-चालक	– pilot

ब्वज्या	(नां) प्रदर्शनी	– exhibition
ब्वत्यां [-त्यान]	(नां) चारपाटे	– strawbed
ब्वतिकाये	(या.) भागलिनु	– participate
ब्वनापौ [-पति]	(नां) निमन्त्रणा-पत्र	– invitation-card
ब्वनामि	(नां) विद्यार्थी	– student
ब्वनेकू [-कुथि]	(नां) पाठशाला	– school
ब्वय्	(नां) नर्कटको कलम	– a pen made of cane
ब्वला (सा)	(नां) बदला, प्रतिशोध	– revenge
ब्वसाकू [-कुथि]	(नां) प्रदर्शन कक्ष	– showroom
ब्वा:जु	(नां) फड्केलो बाबु	– step father
ब्वाय्	(नां) आशय	– opinion
ब्वाय्यासु	(नां) क्रिया. यो.	– adverb
ब्वाय्सु	(नां) विशेषण	– adjective
ब्या: [-ड्याल]	(नां) बेल	– elephant-apple
ब्याग: [-गल]	(ब्वा.) अलग	– separate
भंग: [-गल]	(नां) भुँडी	– belly,stomach
भत्तु	(नां) सुगा	– parrot
भराय्	(ब्वा.) विशाल	– huge

भाय्लचं [-चन]	(नां)	व्याकरण	– grammar
भिंतुना	(नां)	शुभ-कामना	– good wishing
भिंदिपा: [-पाल]	(नां)	हतियार	– weapon
भुँगु/भुकाचा	(नां)	गधा	– ass
भुलांद्यः [-द्यव]	(नां)	चटकी	– juggler
भुवा:/भुज्या: [-वाल, -ज्याल]	(ब्वा.)	संरक्षक	– preserver
भुस्य:/भुछु [-स्यल]	(ब्वा.)	हारुवा, पलायन	– coward, escapist
भू [-भुलि]	(नां)	भोज	– feast
भ्वल्वय् [-ल्वच]	(नां)	महामारी	– epidemic
भ्वालु	(नां)	चाख	– interest
मईबाबु	(नां)	नपुंसक	– eunuch
मंका: [-काल]	(नां)	साझा	– common
मंका:ज्या	(नां)	सामूहिक कार्य	– group work
मंबुल्वय् [-ल्वच]	(नां)	सोथ, वात	– rheumatism
मग:खिं [-खिन]	(नां)	मादल	– barrel drum
मचाछेँ	(नां)	पाठेघर	– womb
मचाल्यासे	(ब्वा.)	भर्खरकी केटी	– teenager girl
मतिना	(नां)	प्रेम, माया	– love
मतिनापौ [-पति]	(नां)	प्रेमपत्र	– love-letter
मतिनामि	(नां)	प्रिय, प्रिया	– love, beloved

मतू [-तुक]	(नां)	श्रीपेच	- crown
मस	(नां)	मसी	- ink
मय्तुलचा	(नां)	जुरेली	- nightingale
मरः [-रल]	(नां)	कुमार, कुमारी	- bachelor, virgin
मलः [-लख]	(नां)	चट्याङ्ग	- thunderbolt
मसां [-सान]	(नां)	मसान	- cemetery, grave
महिता	(नां)	शत्रु	- enemy
महिये	(या.)	असहनीय	- intolerable
ह्म/म्ह्व	(ब्वा.)	कम	- little, few
ह्मति	(ब्वा.)	कमी	- insufficient
ह्मय्	(नां)	मोही	- tenant
ह्मये	(या.)	इच्छागर्नु, चाहनु	- wish, desire
मा:थू [-थुलि]	(नां)	मैदान	- plain
मा:सुति	(नां)	गलैंचा	- carpet
मा	(नां)	साँवा	- principle
माआख: [-खल]	(नां)	स्वर	- vowel
माक:धुं	(नां)	भालू	- bear
माजंई [-इल]	(नां)	द्वितीय प्रहर	- second prahar

माजा: [-जात]	(नां) स्त्री लिङ्ग	- feminine gender
माथं	(ब्वा.) सम्म	- plain
माथं	(नां) नियम, रीति	- rule, regulation
मानचा	(ब्वा.) एक आँखे	- one eyed
मानबू-सनबू [-बुलि]	(नां) मान-मिजास	- etiquette
माफछि	(नां) सातमाना	- seven manas
मा-यासु	(नां) मूलक्रिया	- original verb
माहां [-हान]	(नां) सिपाही	- soldier
ह्माले	(या.) बार्नु	- to keep away
ह्मालासला	(नां) जतन, स्याहर	- taking care
ह्मासुल्वय् [-ल्वच]	(नां) कमल पित्त	- jaundice
मि	(नां) व्यक्ति	- person
मिऊंग [-गल]	(नां) च्याखुरा	- a kind of bird
मितसि	(नां) दाख, अंगूर	- grapes
मिमिसँ	(नां) परेला	- eyelash
मिलम्हृ	(नां) माहिला	- third born
मिला	(नां) चन्द्रमा	- moon
मिवां [-वांन]	(नां) मानव-अधिकार	- human right

ब्वज्या	(नां)	प्रदर्शनी	– exhibition
ब्वत्यां [-त्यान]	(नां)	चारपाटे	– strawbed
ब्वतिकाये	(या.)	भागलिनु	– participate
ब्वनापौ [-पति]	(नां)	निमन्त्रणा-पत्र	– invitation-card
ब्वनामि	(नां)	विद्यार्थी	– student
ब्वनेकू [-कुथि]	(नां)	पाठशाला	– school
ब्वय्	(नां)	नर्कटको कलम	– a pen made of cane
ब्वला (सा)	(नां)	बदला, प्रतिशोध	– revenge
ब्वसाकू [-कुथि]	(नां)	प्रदर्शन कक्ष	– showroom
ब्वाःजु	(नां)	फड्केलो बाबु	– step father
ब्वाय्	(नां)	आशय	– opinion
ब्वाय्यासु	(नां)	क्रिया. यो.	– adverb
ब्वाय्सु	(नां)	विशेषण	– adjective
ब्याः [-ब्याल]	(नां)	बेल	– elephant-apple
ब्यागः [-गल]	(ब्वा.)	अलग	– separate
भंगः [-गल]	(नां)	भुँडी	– belly,stomach
भत्तु	(नां)	सुगा	– parrot
भराय्	(ब्वा.)	विशाल	– huge

भाय्‌लचं [-चन]	(नां)	व्याकरण	– grammar
भिंतुना	(नां)	शुभ-कामना	– good wishing
भिंदिपाः [-पाल]	(नां)	हतियार	– weapon
भुँगु/भुकाचा	(नां)	गधा	– ass
भुलांद्यः [-द्यव]	(नां)	चटकी	– juggler
भुवाः/भुज्याः [-वाल, -ज्याल]	(ब्वा.)	संरक्षक	– preserver
भुस्यः/भुछु [-स्यल]	(ब्वा.)	हारुवा, पलायन	– coward, escapist
भू [-भुलि]	(नां)	भोज	– feast
भ्वल्वय्‌ [-ल्वच]	(नां)	महामारी	– epidemic
भ्वालु	(नां)	चाख	– interest
मइँबाबु	(नां)	नपुँसक	– eunuch
मंका: [-काल]	(नां)	साझा	– common
मंका:ज्या	(नां)	सामूहिक कार्य	– group work
मंबुल्वय्‌ [-ल्वच]	(नां)	सोथ, वात	– rheumatism
मग:खिं [-खिन]	(नां)	मादल	– barrel drum
मचाछें	(नां)	पाठेघर	– womb
मचाल्यासे	(ब्वा.)	भर्खरकी केटी	– teenager girl
मतिना	(नां)	प्रेम, माया	– love
मतिनापौ [-पति]	(नां)	प्रेमपत्र	– love-letter
मतिनामि	(नां)	प्रिय, प्रिया	– love, beloved

मतू [-तुक]	(नां)	श्रीपेच	- crown
मस	(नां)	मसी	- ink
मय्तुलचा	(नां)	जुरेली	- nightingale
मरः [-रल]	(नां)	कुमार, कुमारी	- bachelor, virgin
मलः [-लख]	(नां)	चट्याङ्ग	- thunderbolt
मसां [-सान]	(नां)	मसान	- cemetery, grave
महिता	(नां)	शत्रु	- enemy
महिये	(या.)	असह्नीय	- intolerable
ह्म/म्ह्व	(ब्वा.)	कम	- little, few
ह्मति	(ब्वा.)	कमी	- insufficient
ह्मय्	(नां)	मोही	- tenant
ह्मये	(या.)	इच्छागर्नु, चाहनु	- wish, desire
मा:थू [-थुलि]	(नां)	मैदान	- plain
मा:सुति	(नां)	गलैंचा	- carpet
मा	(नां)	साँवा	- principle
माआख: [-खल]	(नां)	स्वर	- vowel
माक:धुँ	(नां)	भालू	- bear
माजंई [-इल]	(नां)	द्वितीय प्रहर	- second prahar

माजा: [-जात]	(नां) स्त्री लिङ्ग	– feminine gender
माथं	(ब्वा.) सम्म	– plain
माथं	(नां) नियम, रीति	– rule, regulation
मानचा	(ब्वा.) एक आँखे	– one eyed
मानबू-सनबू [-बुलि]	(नां) मान-मिजास	– etiquette
माफछि	(नां) सातमाना	– seven manas
मा-यासु	(नां) मूलक्रिया	– original verb
माहां [-हान]	(नां) सिपाही	– soldier
ह्याले	(या.) बार्नु	– to keep away
ह्यालासला	(नां) जतन, स्याहर	– taking care
ह्यासुल्वय् [-ल्वच]	(नां) कमल पित्त	– jaundice
मि	(नां) व्यक्ति	– person
मिझंग [-गल]	(नां) च्याखुरा	– a kind of bird
मितसि	(नां) दाख, अंगूर	– grapes
मिमिसँ	(नां) परेला	– eyelash
मिलम्ह	(नां) माहिला	- third born
मिला	(ना) चन्द्रमा	– moon
मिवां [-वांन]	(नां) मानव-अधिकार	– human right

मुँज्या	(नां)	सम्मेलन, गोष्ठी	– conference, seminar
मुकं [-कन]	(ज्वा. या.)	मात्र	– only and only
मुत	(नां)	मोती	– pearl
मुतख्वला	(नां)	सीपी	– shell
मुना	(नां)	संकलन	– collection
मुनाक	(नां)	संकलक	– collector
मुनाकू [-कुथि]	(नां)	संग्रहालय	– museum
मुलि	(नां)	टिकट	– stamp
मुस्याः [-स्याल]	(नां)	चिराग	– torch
मुसिकवः [-वल]	(नां)	झूल	– mosquito net
म्हुकं [-कन]	(नां)	च्याउ	– mushroom
मू [-मुलि]	(नां)	महत्व, मूल्य	– importance, price
मूजु	(नां)	प्रधान मन्त्री	-primeminister
म्वः [-म्वल]	(नां)	टाउको	– head
म्वः [-म्वल]	(नां)	हूल	– crowd
म्वथ	(नां)	सामूहिक	– collective
म्वाःद्यः [-द्यव]	(नां)	बोक्सी	– witch, wizard
म्वाना	(नां)	जीवन	– life
म्वाय् [-म्वाच]	(नां)	केरा	– banana
यःत्यः [-त्यल]	(नां)	प्रेम	– love

य:त्यःइह्रिपा	(नां)	प्रेम-विवाह	- love-marriage
य:पु	(नां)	चोकर	- husk, chaff
य:पौ [-पति]	(नां)	प्रेमपत्र	- love-letter
य:म्ह	(नां)	प्रेम, प्रेमिका	- lover,beloved
य:सि	(नां)	किशमिश	- raisin
यकःति	(नां)	एकलौटी	- monopoly
यचा	(नां)	यौन, काम	- sex
यजु/यज्यू	(नां)	प्रिय	- loving
यस	(नां)	विष	- poison
यरे	(नां)	प्रिय	- dear
यलबुखःस्वां [-स्वान]	(नां)	इन्द्रकमल (फूल)	- a kind of flower
यांमिखा	(ब्वा.)	दूर दर्शन	- far sighted
यांलचं [-चन]	(नां)	दूरबीन	- binoculars
याः [-याल]	(नां)	जात्रा	- festival
या	(नां)	लस्सा	- glue
यासु	(नां)	क्रिया	- verb
लँइकाः [-काल]	(नां)	भ्रमण	- tour
लँखः [-खत]	(नां)	गाडी	- vehicle
लँखःजवाः [-वाल]	(नां)	चालक	- driver
लँखःदिपू [-पुति]	(नां)	गाडी बिसौनी	- motor park
लँजुवाः/लँजवाः [-वाल]	(नां)	बटुवा	- passer by

लँस्वः [-स्वल]	(नां)	जन्ती	- wedding procession
लःकस	(नां)	वातावरण	- environment
लःखः [-खत]	(नां)	पानी जहाज	- ship
लःखःजवाः [-वाल]	(नां)	पानी जहाज-चालक	- ship-master
लःखःदिपू [-पुति]	(नां)	बन्दरगाह	- sea port
लःद्वंब्वः [-ब्वल]	(नां)	भुमरी	- whirl pool
लःफय् [-फस]	(नां)	हावापानी	- climate
लःसा	(नां)	इन्द्रेणी	- rainbow
लःहू [-हुलि]	(नां)	बाढी	- flood
लजगाः [-गाल]	(नां)	रोजगार, नोकरी	- occupation employment
लजगाःमि	(नां)	कर्मचारी	- employee
लबु	(नां)	छाल	- tide, wave
लय्ताज्यामि/लय्ताच्यः [-च्यल]	(नां)	स्वयंसेवक	- volunteer
लय्पौ [-पति]	(नां)	मासिक-पत्रिका	- monthly magazine
लवंत्वाय् [-त्वाच]	(नां)	दालचीनी	- cinnamon
लव	(ब्वा.)	खच्चर	- mule
लसकुस	(नां)	स्वागत	- welcome
लसि	(ब्वा.)	उस्तै	- alike
लहना	(नां)	सभ्यता	- civilisation

ल्ह्यसफू [-फुति]	(नां)	अभ्यास पुस्तिका	– exercise book
ला	(नां)	महीना	– month
लाकालुकु	(नां)	लूटालूट	– plundering
लागा	(नां)	इलाका	– area
लाज्या	(नां)	फुर्सती काम	– a work done in leisure
लानि	(नां)	रानी	– queen
लानिचा	(नां)	राजकुमारी	– princess
लाभी [-भिक]	(नां)	मांसपेशी	– muscles
लाय्	(नां)	पूंजी	– capital
लाय्कू [-कुलि]	(नां)	दरवार	– palace
लाय्कूखलः [-लक]	(नां)	राजपरिवार	– royal family
लाय्कूनकिं [-किन]	(नां)	बडा महारानी	– queen
लाय्कूनायः [-यल]	(नां)	महाराजाधिराज	– king
लाये	(या.)	धोकादिनु	– deceive
लावंलाये	(या.)	हृष्टपुस्ट हुनु	– robust
ल्हापं [-पन]	(नां)	दस्तूर	– fee
लिगं [-गन]	(नां)	निकास	– out-let
लिगुं [-गुन]	(नां)	धनुको धागो	– bow-string
लिचः [-चल]	(नां)	अबगाल	– illrepute
लिच्वः [-च्वत]	(नां)	प्रतिफल	– result

लिजः [-जल]	(नां)	प्रतिविम्ब	- reflection
लिथ्वःसः [-सल]	(नां)	प्रतिध्वनि	- echo
लिधँसा	(नां)	सहारा,भरोसा	- reliance
लिबि	(नां)	कुमालेको ज्यासल	- potter's workshop
लिसः [-सल]	(नां)	जवाफ, उत्तर	- answer
लु	(नां)	दृश्य	- scene, view
लुइमखाये	(या.)	चित्त नबुझ्नु	- discontent
लुदने	(या.)	सन्तोष हुनु	- satisfy
लुने	(या.)	अघाउनु	- satiate
लुमन्ति	(नां)	स्मृति	-remembrance
लुमन्ति पौ [-पति]	(नां)	स्मृति पत्र	- memoran-dum
लुलुवये	(या.)	झलझली	- to recollect
ल्वःमन्ति	(या.)	विस्मृति	- oblivion
ल्वगि	(नां)	रोगी	- patient
ल्वय् [-ल्वच]	(नां)	रोग	- disease
ल्वहंग्वरः [-रल]	(नां)	ढुङ्गेपाटी	- writing-slate
ल्वहंपौ [-पति]	(नां)	शिलापत्र	- stone inscr ption
ल्वाभः [-भल]	(नां)	हात-हतियार	- weapon
ल्यज्या	(नां)	चुनाव	- election
ल्यपौ [-पति]	(नां)	मत	- vote

ल्यवःसिं [-सिन]	(नां)	वेश्या	- prostitute
ल्याः [-ल्याख]	(नां)	अंक	- numerals, figures,
ल्याःचाः [-चाल]	(नां)	हिसाब	- account
ल्ह्वने	(या.)	जिर्णोद्वार गर्नु	- to repair
वंकुलि	(नां)	मसान्त	- the last day of a month
वंखँ	(नां)	इतिहास	- history
वंखँमि	(नां)	इतिहासकार	- historian
वसि	(ब्वा.)	बासी	- stale
वां [-वान]	(नां)	अधिकार	- right
वाः [-वाल]	(नां)	हप्ता	- week
वाःचाये/वाःताये	(या.)	ख्यालगर्नु	- to feel
वाकःमि	(नां)	दन्तकर्मी	- dentist
वासा	(नां)	हलो	- plough
सँकिपा	(नां)	चलचित्र	- movie, talkie
संगू [-गुलि]	(नां)	केशिका	- capillary
सःलः/सहःलहः [-लख,-हख]	(नां)	सर-सल्लाह	- advice
सख्वाः [-ख्वाल]	(नां)	चून	- lime
सख	(नां)	पुस्ता, वंश	- generation, progeny
सतःछेँ	(नां)	धर्मशाला	- inn
सतिगति	(नां)	काज-किरिया	- obsequies

सना:/सह्ना: [-नाल, -ह्नाल]	(नां)	अचार	- pickle
सफू [-फुति]	(नां)	किताब	- book
सफूकू/सफूधुकू [-कुथि,-कुति]	(नां)	पुस्तकालय	-- library
सफूचा	(नां)	पुस्तिका	- booklet
सब्बुचा	(नां)	शुद्धरात	- midnight
समा: [-माल]	(नां)	शृंगार	- toilet
सयेकुमि	(नां)	विद्यार्थी	- student
सर्गः [-र्गत]	(नां)	आश्चर्य	- wonder
सर्बय् [-बंस]	(नां)	सम्पति	- ownership, wealth
सलगः [-गल]	(नां)	तबेला	- stable
सलमागः [-गल]	(नां)	सइस	- groom
सलांत्या:ख्रंगः [-गल]	(नां)	सारस	- crane
सहलपा	(नां)	क्षमा	- foregiveness
सहलपे	(या.)	क्षमा गर्नु	- to forgive
सांगा	(नां)	पाखी	- blanket
सा: [-साल]	(नां)	मल	- fertilizer
सामा	(नां)	बाली	- crop
साये	(नां)	थप्नु	- to add
साहा: [-हाल]	(नां)	जोर्नी	- joint
सिपँ	(नां)	चिता	- pyre
सिंसिधाये	(या.)	नशालाग्नु	- to intoxicate
सि	(नां)	फल	- fruit

सि	(न)	किनारा	– bank, border
सिथू [-थुलि]	(ब्वा.)	गरीब	– poor
सिरपाः [-पाल]	(नां)	पुरस्कार	– prize, reward
सिलः [-लक]	(नां)	श्लोक	– stanza
सिसाबुसा	(नां)	फलफूल	– fruits
सिसि	(नां)	नासो	– deposit
सी [-सिल]	(नां)	मैन	– wax, ceroplastics
सी-इताः/सीमत [-ताल]	(नां)	मैनबत्ती	– candle
सीम्ह	(नां)	लाश	– corpse, dead body
सुकुभत्तु/सुकभत्तु	(नां)	ढुकुर	– dove
सुचं [-चन]	(नां)	सूचना	– notice
सुचंग्वरः [-रल]	(नां)	सूचनापाटी	– notice board
सुचुपिचु	(नां)	सफाइ	– cleaning
सुज्या	(नां)	सिलाइ	– needle work
सुति	(नां)	शीत	– dew
सुथांमलाये	(या.)	दरीद्र हुनु	– to become poor
स्वँ	(नां)	गुँड	– nest
स्वकं	(ब्वा.)	निस्तो	– bare food
स्वकुमि	(नां)	दर्शक	– audience
स्वखि	(नां)	तीन पाउ	– 600 grams

स्वनाक/स्वनामि	(नां)	संस्थापक	– founder
स्वपु	(नां)	हेराइ	– looking
स्वफः:ई [-इल]	(नां)	तृतीय प्रहर	– third prahar
स्वयनगु	(नां)	तीनतारा	– three stars
स्वांकसि	(नां)	फूलदानी	– flower-vase
स्यँलाउं [-उन]	(ब्वा.)	कलेजी रङ्ग	– violet
स्यंमाल्वय् [-ल्वच]	(ब्वा.)	कुष्ठरोग	– leprosy
स्यनामि	(नां)	शिक्षक	– teacher
स्याचु	(ब्वा.)	प्रभावशाली	– lucid, impre-ssive
स्यालय् तिये	(या.)	दवाव दिनु	– to depress, to oppress
हँजि	(ब्वा.)	कुलीन	– noble
ह:पा: [-पाल]	(नां)	सान्त्वना, प्रेरणा	– consolation, inspiration
ह:मू [-मुलि]	(नां)	भिरिङ्गी	– gonorrhea
हज्-सज् [-जुलि]	(नां)	मूठभेट	– clash, encounter
हता: [-ताल]	(नां)	आक्रमण, युद्ध	– attack, war
हता:ख्य: [-ख्यल]	(नां)	रणभूमि	– battlefield
हता:मि	(नां)	योद्धा	– warrior
हते	(नां)	मोहडा	– face
हना	(नां)	आदर, मान	– respect, honour

हनावंना	(नां)	आदर-सत्कार	– respect
हलिचा	(न)	हाँडी	– earthen ware
हसना	(नां)	सन्देश	– message
हा:लिम्वा:लि	(नां)	सर्वेसर्वा	– all in all
हा	(नां)	वाष्प, जरा	– steam, root
हाथ्या	(नां)	चुनौति	– challenge
हापं [-पन]	(नां)	चन्दा	– donation
हा-पौ [-पति]	(नां)	निमन्त्रणा-पत्र	– invitation card
हाबलासा	(नां)	बिजुली	– lighting
हामा	(नां)	मूलि	– main, chief
हिखिफाल्वय् [-ल्वच]	(नां)	आँउ	– dysentery
हिन्हू/हिनू [-न्हुलि, -नुलि]	(नां)	नसा	– vein
हिलं-हिसा	(नां)	साटफेर(लुगा)	– dress for change
हिस्यंल्वय् [-ल्वच]	(नां)	कुष्टरोग	– leprosy
हीचाये	(या.)	झिंझो मान्नु	– to hesitate
हुकाबाग:/नैक्या:बाग: [-गल]	(ब्वा.)	बाउन्ने	– dwarf
हुनि	(नां)	कारण	– reason
हुलाप्याखं [-खन]	(नां)	नृत्य	– dance
हू [-हुलि]	(नां)	तरङ्ग	– whim

हेक्सा:द्य:/हेकासिं [-द्यव, -सिन]	(नां)	ठग	- cheater, swindler
हेबाये	(या.)	मन मर्नु	- to less interest
हेबाय्-चबाय्	(नां)	हेला, अपमान	- disgrace, insult
ह्वं [-ह्वन]	(नां)	दोभान	- confluence
ह्यामि	(नां)	पारखी	- amateur
ह्यमाति	(नां)	निन्दा	- ill speaking
ह्यामि	(ब्वा.)	निर्लज्ज	- shameless

मिंका-पौ

(अंग्रेजीइ)

पौल्या:	जुइमा:गु	जुयाच्वंगु
३८	- of curlew	- curlew
३८	- thermometer	- thermmeter
३९	- mountain	- moun tain
४०	- open air theatre	- open-theatre
४०	- trousers	- trovsers
४६	- merchant	- merchan
४६	- discretion	- discrction
४८	- a locality	- alocality
ऋ८	- proprietor	- propritor
४९	- owner,	- owner
५१	- colour	- (colour)
५६	- lightning	- lightnizg
७०	- employment	- emplopment
७२	- inscription	- inscr ption

(नेपालीइ)

३५	पोते	पाते
४६	लक्ष	लक्ष्य
४८	दुई	दई

पौल्याः	जुइमाःगु	जुयाच्वंगु
५१	दोब्बर	दोब्वर
५३	अटेरी	अट्टेरी
५३	आकाश	आकास
५५	छाती	छाति
५७	पुजारी	पूजारी
५९	पत्रमञ्जूषा	पत्रमंजुषा
६१	बिचरी	विचरी
६८	महत्त्व	महत्व

(नेपाल भाषाय्)

३५	उसाँय् मदये	असाँय् मदये
३८	क्वाःपाःलाकां	क्वापालाकां
३८	खँग्वःधुकू	खँग्वधुकू
४३	छकुबंजाः	छकुबजाः
४४	छ्वने	छ्बने
५०	दिदिअजि	दिति अजि
५४	नाःचा	नांचा
५६	न्ह्यासः	न्ह्यासःपौ
५६	पँय्कालिबंजाः	पँय्कालि बंजा
५७	[-च्यल]	[-छ्यल]
६४	ब्वाय्सु	ब्बाय्सु
६७	मिर्खंगः	मिर्खंग